DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

અહેવાલપાત્ર

ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતમાં

ફોજદારી અપીલીય હકૂમત

ફોજદારી અપીલ નં. ૨૨૯૧/૨૦૨૨

(એસ. એલ. પી. (ફોજદારી) નં. ૬૧૦૧માંથી ઉદભવેલ)

ગુજરાત રાજ્ય ..... અપીલકર્તા

વિરુધ્ધ

સંદીપ ઓમપ્રકાશ ગુપ્તા.....સામાવાળા

ચુકાદો

જે. બી. પારડીવાલા, ન્યાયમૂર્તિશ્રી

૧. પરવાનગી આપવામાં આવી.

૨. આ અપીલ ગુજરાત રાજ્ય દ્વારા ગુજરાત ઉચ્ચ ન્યાયાલય દ્વારા ફોજદારી પરચૂરણ અરજી નંબર ૩૮૧૯/૨૦૨૧માં તારીખ ૦૬/૦૫/૨૦૨૧ ના રોજ પસાર કરાયેલા આદેશ સામે નિર્દેશિત છે, જેના દ્વારા ઉચ્ચ અદાલતે ગુજરાત આતંકવાદ અને સંગઠિત ગુના નિયંત્રણ અધિનિયમ ૨૦૧૫ (ટૂંકમાં, '૨૦૧૫

અધિનિયમ') ની કલમ ૩(૧)(i) અને (ii), ૩(૨) અને ૩(૪) હેઠળ દંડનીય ગુનાઓ માટે સુરત જિલ્લાના ડી. સી. બી. પોલીસ સ્ટેશન, સુરત શહેરમાં નોંધાયેલ પ્રથમ માહિતી અહેવાલ – સી. આર. નંબર ૧૧૨૧૦૦૧૫૨૦૦૧૦૦/૨૦૨૦ના સંબંધમાં સામાવાળા આરોપીને જામીન પર મુક્ત કરવાનો આદેશ આપ્યો હતો.

૩. અમારા ધ્યાનમાં જે પ્રશ્ન આવે છે તે છેઃ શું ૨૦૧૫ના અધિનિયમની કલમ ૨(૧)(સી) હેઠળ વ્યાખ્યાયિત 'ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખવાની' જરૂરિયાત માટે, ૨૦૧૫ના કાયદાની ઘોષણા પછી એટલે કે ૦૧.૧૨.૨૦૧૯ પછી, ગેંગના કોઈ પણ કથિત સભ્ય સામે અલગથી એફઆઇઆર નોંધવાની જરૂર છે?બીજા શબ્દોમાં કહીએ તોઃશું ૨૦૧૫ અધિનિયમ (વિશેષ અધિનિયમ) હેઠળની એફ. આઈ. આર. કાયદામાં જાળવવા યોગ્ય છે અથવા જો ૨૦૧૫ અધિનિયમની ઘોષણા પછી આઈ. પી. સી. અથવા અન્ય કોઈ કાયદા હેઠળ કોઈ ગુના માટે આરોપી સામે કોઈ એફ. આઈ. આર. નોંધવામાં ન આવે તો તેની નોંધણી કરી શકાય છે?

૪. ઉપરોક્ત પ્રશ્ન ખાસ કરીને એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને ઊભો થાય છે કે સામાવાળા – આરોપી સામે નોંધાયેલો છેલ્લો ગુનો ૨૦૧૯નો છે અને ઉપરોક્ત એફ. આઈ. આર. સંબંધિત તહોમતનામું ૨૧.૦૧.૨૦૧૯ ના રોજ એટલે કે,

નિર્વિવાદપણે ૨૦૧૫ના અધિનિયમની ઘોષણા પહેલા દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો.વધુમાં, ૨૦૧૫નો અધિનિયમ તારીખ ૦૧.૧૨.૨૦૧૯ના રોજ અમલમાં આવ્યા પછી સામાવાળા – આરોપી સામે કોઈ એફઆઇઆર નોંધવામાં આવી નથી.

<u>હકીકતલક્ષી માળખું</u>

૫. ૨૦૧૫ના અધિનિયમની કલમો ૩(૧)(i) અને (ii), ૩(૨) અને ૩(૪) હેઠળ દંડનીય ગુના માટે સામાવાળા આરોપી અને અન્ય તેર સહ–આરોપી સામે તારીખ ૨૭/૧૧/૨૦૨૦ ના રોજ એફ. આઈ. આર. નોંધવામાં આવી હતી.સામાવાળા–આરોપીની એ જ દિવસે એટલે કે તારીખ ૨૭.૧૧.૨૦૨૦ ના રોજ એફ. આઈ. આર. નોંધવામાં આવી એ દિવસે ધરપકડ કરવામાં આવી હતી.સામાવાળા–આરોપીએ ફોજદારી પરચૂરણ અરજી નંબર ૬૪૮૩/૨૦૨૦ દાખલ કરીને સુરતની સેશન્સ કોર્ટ સમક્ષ જામીન માટે અરજી કરી હતી.સુરતની સેશન્સ કોર્ટે ૨૧.૦૧.૨૦૨૧ ના આદેશ દ્વારા જામીન અરજી ફગાવી દીધી હતી.

૬. ત્યારબાદ સામાવાળા–આરોપીએ ફોજદારી પરચૂરણ અરજી નંબર ૩૮૧૯/૨૦૨૧ દ્વારા ઉચ્ચ અદાલત સમક્ષ જામીન અરજી કરી હતી.ઉચ્ચ અદાલતે જામીન અરજીને મંજૂર કરી હતી અને સામાવાળા આરોપીને અમુક નિયમો અને શરતોને આધિન જામીન પર મુક્ત કરવાનો આદેશ આપ્યો હતો.

૭. (૨૦૧૫) ૧૪ એસ. સી. સી. ૨૭૨ માં નોંધાયેલા, મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય વિરુદ્ધ શિવ ઉર્ફે શિવાજી રામાજી સોનાવણેના કેસમાં આ અદાલતે આપેલા આદેશ પર આધાર રાખીને ઉચ્ચ અદાલત સામાવાળા–આરોપીને જામીન આપ્યા હતા.ઉચ્ચ અદાલત એ હકીકતની નોંધ લીધી હતી કે ૨૦૧૫નો અધિનિયમ ગુજરાત રાજ્યમાં ૦૧.૧૨.૨૦૧૯થી અમલમાં આવ્યો હતો અને ૦૧.૧૨.૨૦૧૯ પછી કોઈ પણ નોંધપાત્ર ગુના માટે સામાવાળા–આરોપી સામે કોઈ એફઆઈઆર નોંધવામાં આવી ન હતી.

૮. ઉપર ઉલ્લેખિત આવા સંજોગોમાં, ઉચ્ચ અદાલતે શિવા ઉર્ફે શિવાજી રામાજી સોનાવણે (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આ અદાલતના નિર્ણય પર આધાર રાખીને અભિપ્રાય લીધો હતો કે ભારતીય દંડ સંહિતા (આઈ. પી. સી.) હેઠળ વિવિધ ગુનાઓ માટે ભૂતકાળમાં નોંધાયેલી પાંચ એફ. આઈ. આર. ને સામાવાળા–આરોપીની 'સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ' તરીકે ગણી શકાય નહીં જેથી ૨૦૧૫ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ તેની સામે કેસ ચલાવી શકાય.

૯. આપણે ઉચ્ચ અદાલતના સંબંધિત અવલોકનો પર ધ્યાન આપવું જોઈએ, જે તેના વિવાદિત આદેશમાં નીચે મુજબ કરવામાં આવ્યા છેઃ

"૬. ગુજરાત રાજ્યમાં સંગઠિત અપરાધ અને આતંકવાદી પ્રવૃત્તિઓને

અંકુશમાં લેવા અને નિયંત્રિત કરવા માટે વિધાનસભાએ અધિસૂચના દ્વારા "ગુજરાત આતંકવાદ અને સંગઠિત ગુના નિયંત્રણ અધિનિયમ ૨૦૧૫" જાહેર કર્યો છે.આ અધિનિયમ ૦૧.૧૨.૨૦૧૯થી અમલમાં આવ્યો છે.કલમ ૨(સી) અને (એફ) જે "સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ" અને "સંગઠિત અપરાધ સિંડિકેટ" ને નીચે મુજબ વ્યાખ્યાયિત કરે છે:

(સી) "ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખવી" એટલે હાલમાં અમલમાં હોય તેવી કાયદા દ્વારા પ્રતિબંધિત પ્રવૃત્તિ, જે ત્રણ વર્ષ કે તેથી વધુ સમયની કેદની સજાપાત્ર નિગૃહણીય ગુનો છે, જે સંગઠિત અપરાધ સિંડિકેટના સભ્ય તરીકે અથવા આવા સિંડિકેટ વતી એકલા અથવા સંયુક્ત રીતે હાથ ધરવામાં આવે છે, જેના સંબંધમાં અગાઉના દસ વર્ષના સમયગાળામાં સક્ષમ અદાલત સમક્ષ એકથી વધુ આરોપપત્રો દાખલ કરવામાં આવ્યા હોય અને તે અદાલતે આવા ગુનાની નોંધ લીધી હોય;

(એફ) "સંગઠિત અપરાધ સિંડિકેટ" એટલે બે અથવા વધુ વ્યક્તિઓનું જૂથ કે જેઓ સંગઠિત અપરાધની પ્રવૃત્તિઓમાં સંડોવાયેલા સિંડિકેટ અથવા ગેંગ તરીકે એકલા અથવા સામૂહિક રીતે કામ કરે છે;

ઉપરોક્ત જોગવાઈઓનું સંયુક્ત વાંચન સૂચવે છે કે સંગઠિત અપરાધ સિંડિકેટ દ્વારા સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ થવી જોઈએ, જેના માટે અગાઉના દસ વર્ષના સમયગાળામાં સક્ષમ અદાલત સમક્ષ એકથી વધુ આરોપપત્રો દાખલ કરવામાં આવ્યા છે અને કોર્ટે આવા ગુનાની નોંધ લીધી છે.

૭. શિવાજી રામાજી સોનાવાલે (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે મહારાષ્ટ્ર સંગઠિત અપરાધ નિયંત્રણ અધિનિયમ ૧૯૯૯ની કલમ ૨(ડી) અને ગુજરાત અધિનિયમની કલમ ૨(સી), જે "સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ" ને વ્યાખ્યાયિત કરે છે, તેની પરિમાણીય જોગવાઈઓ પર વિચારણા કરતી વખતે આ રીતે ઠરાવ્યું છેઃ

"૯. બે કેસોની નોંધપાત્ર વિશેષતા એ છે કે ગુના નં ૩૭/૨૦૦૧ અને ૩૮/૨૦૦૧ માટે, સામાવાળાઓ પર અલગથી ટ્રાયલ (ઇન્સાફી કાર્યવાહી) ચલાવવામાં આવ્યો હતો અને ૧૮મી જાન્યુઆરી, ૨૦૦૮ના રોજ શિવાના કેસમાં અને ૨૮મી ફેબ્રુઆરી, ૨૦૦૬ના રોજ મહેમૂદ ખાન પઠાણના કેસમાં નિર્દોષ જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા.ઉપરોક્ત આરોપપત્રોમાં, સામાવાળાઓ પર માત્ર આઈપીસી અને શસ્ત્ર અધિનિયમ હેઠળ ગુનાઓ કરવાનો

આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હતો.એમ. સી. ઓ. સી. એ. હેઠળ દંડનીય ગુનાઓ માટે આરોપી વ્યક્તિઓ સામે અલગ અને સ્વતંત્ર આરોપપત્રો દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા જેમાં તેમને ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા હતા, જે સજાને ઉચ્ચ અદાલતે અગાઉ નોંધ્યા મુજબ ઉલટાવી દીધી હતી. તે ઉપરોક્ત પૃષ્ઠભૂમિમાં હતું કે ઉચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે એકવાર સામાવાળાઓને ગુના નં ૩૭/૨૦૦૧ અને ૩૮/૨૦૦૧માં આઈ. પી. સી. અને શસ્ત્ર અધિનિયમ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુના માટે નિર્દોષ જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા અને એકવાર ટ્રાયલ કોર્ટે એમ. સી. ઓ. સી. એ. ગુનાઓ નંબર ૧/૨૦૦૨ અને ૨/૨૦૦૨માં શસ્ત્ર અધિનિયમની કલમ ૨૫ સાથે વાંચતા કલમ ૪ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુના માટે નિર્દોષ જાહેર કર્યા અને ભૂતકાળમાં સામાવાળાઓ સામે ચાર્જશીટ દાખલ કરવી અને એમ. સી. ઓ. સી. એ. ના અમલીકરણ પહેલાં દસ વર્ષના સમયગાળા દરમિયાન સક્ષમ અદાલત દ્વારા સંજ્ઞાન લેવું એ બધું જ ગુનાહિત રહ્યું હતું.ઉચ્ચ અદાલતે જાહેર કર્યું હતું કે, આરોપપત્ર દાખલ કરવું અથવા તેની નોંધ લેવી એ એમ. સી. ઓ. સી. એ. ની કલમ ૩ હેઠળ સજાપાત્ર ગુનો બનાવતું ન હતું.તેનું કારણ એ છે કે અગાઉના ગુનાઓમાં સામાવાળાઓની સંડોવણી માત્ર એક જરૂરિયાત હતી, પરંતુ કોઈ

પણ રીતે એકમાત્ર જરૂરિયાત નહોતી કે જેને ફરિયાદ પક્ષે એમ. સી. ઓ. સી. એ. હેઠળ દોષિત ઠેરવવા માટે સંતોષવી પડે.વધુ મહત્ત્વની બાબત એ હતી કે સામાવાળાઓ દ્વારા ગુનો કરવામાં આવ્યો હતો જે "સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ" ની રચના કરશે.જ્યાં સુધી તે જરૂરિયાત નિષ્ફળ રહી, જેમ કે તાત્કાલિક કેસમાં સ્થિતિ હતી, ત્યાં સુધી એમ. સી. ઓ. સી. એ. ની કલમ 3 હેઠળ પ્રતિવાદીઓને દોષિત ઠેરવવાનો કોઈ પ્રશ્ન જ નહોતો. તે તર્કમાં, અમારા મતે, કોઈ પણ શિથિલતા નથી.અમારા મતે, તે તર્કમાં કોઈ પણ નબળાઈ નથી.

૧૦. ત્રણ વર્ષથી વધુ કેદની સજાના ગુનાઓનો આરોપ લગાવતી સામાવાળાઓ સામે એકથી વધુ ચાર્જશીટ દાખલ કરવામાં આવી હતી તે હકીકત પૂરતી નથી.ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા યોગ્ય રીતે દર્શાવ્યા મુજબ, એમ. સી. ઓ. સી. એ. ના કાયદા પહેલાના ગુનાઓ પોતે એમ. સી. ઓ. સી. એ. હેઠળના ગુના બનતા નથી.ભૂતકાળમાં સામાવાળાઓ દ્વારા કરવામાં આવેલા કથિત ગુનાના સંબંધમાં કેસોની નોંધણી, આરોપપત્રો દાખલ કરવા અને સક્ષમ અદાલત દ્વારા સંજ્ઞાન લેવું એ એમ. સી. ઓ. સી. એ. ની કલમ 3 લાગુ કરવા માટેની જરૂરિયાતોમાંથી એક છે.ગેરકાયદેસર

પ્રવૃત્તિઓ ચાલુ રાખવી એ બીજી અને એટલી જ મહત્વપૂર્ણ જરૂરિયાત છે જેને સંતુષ્ટવી જોઈએ.જો એમ. સી. ઓ. સી. એ. ની જાહેરાત પછી આરોપી દ્વારા કોઈ સંગઠિત ગુનો કરવામાં આવે તો જ તે અગાઉના આરોપપત્રો અને સક્ષમ અદાલત દ્વારા લેવામાં આવેલી સંજ્ઞાનના સંદર્ભમાં, તેણે અધિનિયમની કલમ ૩ હેઠળ ગુનો કર્યો હોવાનું કહી શકાય.

૧૧. આ કેસમાં, એમ. સી. ઓ. સી. એ. ની જાહેરાત પછી સામાવાળાઓએ જે ગુનાઓ કર્યા હોવાનો આરોપ છે તે તેમની સામે સાબિત થયા ન હતા.ગુના નંબર ૩૭/૨૦૦૧ અને ૩૮/૨૦૦૧માં સામાવાળાઓને નિર્દોષ જાહેર કરવામાં આવ્યા તે સૂચવે છે કે તેઓ જે ગુનાઓ સાથે સંકળાયેલા હતા તેમાં તેઓ સામેલ નહોતા.એટલું જ નહીં ગુના કેસ નંબર ૧/૨૦૦૨ અને ૨/૨૦૦૨માં પણ સામાવાળાઓને શસ્ત્ર અધિનિયમ હેઠળ આરોપમાંથી મુક્ત કરવામાં આવ્યા હતા.તે નિર્દોષ જાહેર કરવાના નિર્ણય સામે રાજ્ય દ્વારા કોઈ અપીલ દાખલ કરવામાં આવી ન હતી.આનો અર્થ એ થયો કે ફરિયાદ પક્ષ એમ. સી. ઓ. સી. એ. હેઠળ ગુનો પૂર્ણ કરવા માટે જરૂરી બીજા ઘટકને સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયો હતો.તેથી ઉચ્ચ અદાલત એવું ઠરાવવા માટે ઉચિત

હતી કે એમ. સી. ઓ. સી. એ. ની કલમ ૩ માત્ર કલમ ૩ માટેની અગાઉની આરોપપત્રોના આધારે લાગુ કરી શકાતી નથી, તે ત્યારે જ અમલમાં આવશે જ્યારે સામાવાળાઓએ એમ. સી. ઓ. સી. એ. ની જાહેરાત પછી લાભ અથવા કોઈ આર્થિક લાભ અથવા અનુચિત આર્થિક અથવા અન્ય લાભ માટે ગુનો કર્યો હોવાનું સાબિત થયું હોય.આ પ્રકારનો કેસ હોવાથી, અમારા મતે, ઉચ્ચ અદાલત અપીલને મંજૂર કરીને અને ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશને રદ કરીને ન્યાયી ઠેરવ્યો હતો.

૮. "સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ" અભિવ્યક્તિનું વિશ્લેષણ કરીને, સર્વોચ્ચ અદાલતે એવું ઠરાવ્યું છે કે ત્રણ વર્ષથી વધુ કેદની સજાપાત્ર ગુનાઓ માટે એકથી વધુ આરોપપત્રો દાખલ કરવા પૂરતા નથી, પરંતુ ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓ ચાલુ રાખવી એ બીજી અને એટલી જ મહત્વપૂર્ણ જરૂરિયાત છે જેને સંતોષવી જોઈએ.જો અધિનિયમની ઘોષણા પછી આરોપી દ્વારા સંગઠિત અપરાધ કરવામાં આવે તો જ અગાઉના આરોપપત્રોના સંદર્ભમાં તેને ધ્યાનમાં લેવું પડશે.આમ, અધિનિયમની સંભવિત અસર અંગે વિદ્વાન વકીલ દ્વારા ઉઠાવવામા આવેલી દલીલ સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા કરવામાં આવેલા ઉપરોક્ત અવલોકનોને ધ્યાનમાં રાખીને

સંતુષ્ટકારક નથી, પરંતુ તે જ સમયે વર્તમાન કેસમાં નોંધવામાં આવે છે કે, સત્તાધિકારી દ્વારા ગણવામાં આવતા ગુનાઓને ધ્યાનમાં રાખીને "ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખવી" એ અભિવ્યક્તિ સંતુષ્ટ નથી.હાલના કેસમાં, અરજદાર સામે અધિનિયમની જોગવાઈઓ લાગુ કરવા માટે, રાજ્યએ અરજદાર સામે નોંધાયેલા ૫ ગુનાઓ અને એક પ્રાયોગિક આદેશ પર આધાર રાખ્યો છે.વિગતો નીચે મુજબ છેઃ

ક્રમ નં.	એફ.આઇ.આર. / પોલીસ સ્ટેશન	આઈ. પી. સી. હેઠળના ગુના	આરોપપત્ર નં.
1.	૨૯/૨૦૧૯, દહેજ	૪૦૭, ૪૧૧, ૪૬૫, ૪૬૭, ૪૬૮, ૪૭૧, ૧૨૦(બી)	૧૧૨૮/૨૦૧૯ તારીખ ૨૧.૦૯.૨૦૧૯
2.	૨૮૫/૨૦૧૮, સચિન	૫૦૬(૨), ૧૧૪	૪૩૪૯૧/૧૮ તારીખ ૨૯.૦૮.૨૦૧૮
3.	૨૬/૨૦૧૬, સચિન	૩૨૬, ૩૨૩, ૧૧૪	૩૬૦૬૦/૨૦૧૬ તારીખ ૨૭.૦૬.૨૦૧૬
4.	૨૨/૨૦૧૯, સચિન	૫૦૬(૨), ૧૧૪,	૬૭૭૮/૨૦૧૯ તારીખ ૧૨.૧૨.૨૦૧૯
5.	૩૮૨, સચિન	૩૨૩, ૫૦૪,	૬૪૧૫૭/૨૦૧૮ તારીખ

		૫૦૬(૨)	૨૫.૧૨.૧૮
6.	તારીખ ૦૩.૦૩.૨૦૧૯નો આસિસ્ટન્ટ પોલીસ કમિશનરનો ઓર્ડર નંબર ૦૩/૨૦૧૯		

૯. આ અધિનિયમ ૦૧.૧૨.૨૦૧૯ ના રોજ અમલમાં આવ્યો હતો.અરજદાર સામે નોંધાયેલો છેલ્લો ગુનો ૨૦૧૯નો છે, જે એફ. આઈ. આર. નં. ૨૯/૨૦૧૯, (બાબત ૧) દ્વારા નોંધાયેલો છે, જેના માટે આરોપપત્ર તારીખ ૨૧.૦૧.૨૦૧૯ ના રોજ દાખલ કરવામાં આવેલ છે, જે અધિનિયમની જાહેરાત પહેલાનો છે.આઈ. પી. સી. ની કલમ ૩૬૪(એ), ૩૮૭, ૧૨૦(બી), ૧૧૪ હેઠળનો ક્રમ નં. ૬ પરનો ગુનો કે જે એફ. આઈ. આર. નં ૧૪/૨૦૧૯ દ્વારા નોધાયેલ છે, જેને આ અદાલત દ્વારા ફોજદારી પરચૂરણ અરજી નં. ૨૧૮૭૨/૨૦૧૯ માં પસાર કરાયેલા તારીખ ૦૩.૧૨.૨૦૧૯ ના આદેશ દ્વારા રદ કરવામાં આવ્યો છે અને તેથી, તારીખ ૨૭.૧૧.૨૦૨૦ ના રોજ એફ. આઈ. આર. નોંધણી કરતી વખતે સત્તાધિકારી દ્વારા તેને ધ્યાનમાં લઈ શકાયો ન

હોત.આ અધિનિયમ જાહેર થયા પછી અરજદારે કોઈ ગુનો કર્યો નથી.જેમાં ક્રમ નં. ૬ પર, રાજ્યએ તારીખ ૦૩.૦૩.૨૦૧૯નો વિસ્તરણ આદેશનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે જે અધિનિયમની કલમ ૨(સી) ની જોગવાઈઓની વિરુદ્ધ છે.સર્વોચ્ચ અદાલતે એવું ઠરાવ્યું છે કે જો અધિનિયમની ઘોષણા પછી આરોપી દ્વારા સંગઠિત અપરાધ કરવામાં આવે તો જ અગાઉના આરોપપત્રોના સંદર્ભમાં વિચારણા કરવી પડશે.આમ, રાજ્યએ અરજદાર સામેના ગુનાઓની નોંધણીના સંદર્ભમાં પોતાને ખોટી દિશા આપી છે, તેથી અરજદારને જેલમાં વધુ કેદની મંજૂરી આપી શકાતી નથી.

૧૦. રેકોર્ડ પર મૂકવામાં આવેલી સામગ્રીનું અવલોકન કર્યા પછી અને કેસની હકીકતો, આક્ષેપોની પ્રકૃતિ, ગુનાઓની ગંભીરતા, આરોપીની ભૂમિકાને ધ્યાનમાં રાખીને, પુરાવાઓની વિગતવાર ચર્ચા કર્યા વિના, આ તબક્કે, આ અદાલત અરજદારને નિયમિત જામીન આપવા માટે વલણ ધરાવે છે.તે સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે આ અદાલતે અરજદાર ગુના સિંડિકેટનો સભ્ય અથવા સભ્ય ન હોવા અંગે કોઈ અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો નથી.

૧૦. ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા સામાવાળા આરોપીને જામીન પર મુક્ત કરવાના ઉપરોક્ત વિવાદિત આદેશથી અસંતુષ્ટ થઈને, ગુજરાત રાજ્ય હાલની અપીલ

સાથે આ અદાલત સમક્ષ છે.

<u>અપીલકર્તા રાજ્યના વતી રજૂઆતો</u>

૧૧. સોલિસિટર જનરલ શ્રી તુષાર મહેતાએ ભારપૂર્વક રજૂઆત કરી હતી કે શિવા ઉર્ફે શિવાજી રામાજી સોનાવણે (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલત દ્વારા મૂકવામાં આવેલા આદેશ પર ફરીથી વિચાર કરવાની જરૂર છે, કારણ કે ઉપરોક્ત આદેશ ૨૦૧૫ના અધિનિયમ લાગુ કરવાના ઉદ્દેશ્યને જ નિષ્ફળ બનાવે છે.શ્રી મહેતા રજૂઆત કરશે કે ૨૦૧૫નો અધિનિયમ અમલમાં આવે તે પહેલાં સામાવાળા–આરોપી સામે નોંધાયેલી ઉપર ઉલ્લેખિત પાંચ એફ. આઈ. આર., ૨૦૧૫ના અધિનિયમ હેઠળ વ્યાખ્યાયિત 'સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ' ના દાયરામાં કેસ લાવવા માટે પૂરતી હતી.તેઓ રજૂઆત કરશે કે ૨૦૧૫ના અધિનિયમની કલમ ૨(૧)(ઇ) હેઠળ વ્યાખ્યાયિત 'સંગઠિત અપરાધ' શબ્દ 'સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ' શબ્દનો ઉપયોગ કરે છે.'સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ' શબ્દની વ્યાખ્યાનું એકદમ અવલોકન સૂચવે છે કે તે ૨૦૧૫ના અધિનિયમ ઘોષણા પછી જ કરવામાં આવતી કોઈપણ 'સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ' નો ઉલ્લેખ કરતું નથી.શ્રી મહેતા દલીલ કરશે કે ઉપરોક્ત શબ્દનો અર્થ કાયદા દ્વારા પ્રતિબંધિત પ્રવૃત્તિઓ છે, જેના સંબંધમાં અગાઉના દસ વર્ષના સમયગાળામાં સક્ષમ અદાલત સમક્ષ એકથી વધુ આરોપપત્રો દાખલ કરવામાં આવ્યા છે.'અગાઉના દસ વર્ષના

સમયગાળાની અંદર' શબ્દસમૂહ પોતે જ સૂચવે છે કે 'સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ' એવી પ્રવૃત્તિ હોઈ શકે છે, જે ૨૦૧૫ના અધિનિયમ અમલ પહેલા કરવામાં આવી હોવાનું કહી શકાય.

૧૨. શ્રી મહેતાએ રજૂઆત કરી હતી કે શિવા ઉર્ફે શિવાજી રામાજી સોનાવણે (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આ અદાલતના નિર્ણયની એક વિશિષ્ટ વિશેષતા એ છે કે ઉપરોક્ત કેસમાં આરોપી વ્યક્તિઓને નિર્દોષ જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા અને તે જ સૂચવે છે કે તેમના પર જે ગુનાનો આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હતો તેમાં તેઓ સામેલ ન હતા.તે એવી વાસ્તવિક પૃષ્ઠભૂમિમાં છે કે શિવા ઉર્ફે શિવાજી રામાજી સોનાવણે (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલતે એવું નિરીક્ષણ કર્યું હોવાનું કહી શકાય કે મહારાષ્ટ્ર સંગઠિત અપરાધ નિયંત્રણ અધિનિયમ 1999 (ટૂંકમાં, 'મકોકા') ની ઘોષણા પછી આરોપી દ્વારા સંગઠિત અપરાધ કરવામાં આવે તો જ તેણે, અગાઉના આરોપપત્રો અને સક્ષમ અદાલત દ્વારા લેવામાં આવેલી સંજ્ઞાનના સંદર્ભમાં જોતા, મકોકાની કલમ ૩ હેઠળ ગુનો કર્યો હોવાનું કહી શકાય.

૧૩. છેલ્લે, શ્રી મહેતાએ રજૂઆત કરી હતી કે જો શિવા ઉર્ફે શિવાજી રામાજી સોનાવણે (ઉપરોક્ત) માં આપેલા સિદ્ધાંતને સમર્થન આપવામાં આવે તો ૨૦૧૫ના અધિનિયમનો ઉદ્દેશ એટલે કે આતંકવાદી કૃત્યોને અટકાવવું અને તેના પર નિયંત્રણ અને સંગઠિત ગુનાખોરી સિંડિકેટ્સ દ્વારા કરવામાં આવતી

ગુનાહિત પ્રવૃત્તિઓનો સામનો કરવો એ ચોક્કસપણે અવરોધિત થશે.

૧૪. ઉપરોક્ત હરીફાઈમાં, શ્રી મહેતાની રજૂઆત એ છે કે જો શિવા ઉર્ફે શિવાજી રામાજી સોનાવણે (ઉપરોક્ત) માં આપેલા સિદ્ધાંતને જ્યાં સુધી કાયદાની વાત છે ત્યાં સુધી અંતિમ શબ્દ તરીકે ગણવામાં આવે, તો ૨૦૧૫ના અધિનિયમમાં વર્ણવેલ પ્રકૃતિના બે કેસ વ્યક્તિ અથવા સંગઠિત સિન્ડિકેટ સામે ૦૧.૧૨.૨૦૧૯ પછી નોંધવામાં આવ્યા હતા પછી જ ૨૦૧૫ના અધિનિયમ હેઠળ પ્રથમ કેસ દાખલ કરી શકાય છે.વ્યાખ્યા સૂચવે છે તેમ, ૨૦૧૫ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ ગુનાને શિક્ષાપાત્ર બનાવવા માટે, એકથી વધુ કેસ નોંધાયેલા હોવા જોઈએ અથવા બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, તે ત્રીજો કેસ છે જે ૨૦૧૫ના અધિનિયમની કલમ ૩ અને ૪ હેઠળ ગુના માટે નોંધવામાં આવી શકે છે.આ પ્રકારનું અર્થઘટન ૨૦૧૫ના અધિનિયમના હેતુ સાથે સીધા વિરોધાભાસમાં હશે.જો આવા અર્થઘટનનો સ્વીકાર કરવામાં આવે તો ગુજરાત રાજ્યમાં ૨૦૧૫નો અધિનિયમ અમલમાં આવ્યા બાદ ત્રીજી વખત કોઈ વ્યક્તિ કે સિન્ડીકેટ આ ગુન્હામાં સંડોવાયેલી જોવા ન મળે ત્યાં સુધી રાજ્યએ રાહ જોવી પડશે અને લાચાર બનીને સંગઠિત અપરાધ થતો જોવો પડશે.શ્રી મહેતાના જણાવ્યા અનુસાર, 'સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ' નવો કેસ નોંધાય તેના દસ વર્ષ પહેલાં થઈ શકી હોત.આવા સંજોગોમાં, વિધાનસભાનો ઈરાદો ૨૦૧૫ના અધિનિયમની શરૂઆત પહેલા દસ વર્ષમાં નોંધાયેલા તમામ ગુનાઓ અથવા

આરોપપત્રોની નોંધ લઈને ૨૦૧૫ના અધિનિયમને તાત્કાલિક અસર આપવા સિવાય અન્ય ન હોઈ શકે.

૧૫. ઉપર ઉલ્લેખિત આવા સંજોગોમાં, વિદ્વાન સોલિસિટર જનરલ પ્રાર્થના કરે છે કે શિવા ઉર્ફે શિવાજી રામાજી સોનાવણે (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આ અદાલતના નિર્ણયને ૨૦૧૫ના અધિનિયમના ઉદ્દેશને ધ્યાનમાં રાખીને તે મુજબ સમજાવી શકાય અથવા આ મુદ્દાને મોટી બેન્ચમાં મોકલી શકાય.

<u>સામાવાળા–આરોપી વતી રજૂઆતો</u>

૧૬. બીજી બાજુ, સામાવાળા–આરોપી વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ દ્વારા આ અપીલનો ઉગ્ર વિરોધ કરવામાં આવ્યો છે.વિદ્વાન વકીલ રજૂઆત કરશે કે વિવાદિત આદેશ પસાર કરતી વખતે ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા કાયદાની કોઈપણ ભૂલની વાત ન કરવામાં કોઈ ભૂલ થઈ હોવાનું કહી શકાય નહીં.તેઓ રજૂઆત કરશે કે શિવા ઉર્ફે શિવાજી રામાજી સોનાવણે (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આ અદાલતનો નિર્ણય ઉચ્ચ અદાલત માટે બંધનકર્તા છે અને ઉચ્ચ અદાલત સામાવાળા–આરોપીઓને જામીન પર મુક્ત કરવાના હેતુથી તેમાં નિર્ધારિત સિદ્ધાંતને યોગ્ય રીતે લાગુ કર્યો છે.

૧૭. વિદ્વાન વકીલ રજૂઆત કરશે કે જો વિદ્વાન સોલિસિટર જનરલ દ્વારા રજૂ

કરાયેલ અર્થઘટન સ્વીકારવામાં આવે તો તે બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૦(૧) નું ઉલ્લંઘન કરશે, જેમાં એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે કોઇ વ્યક્તિ ઉપર જે કૃત્ય માટે ગુનાનું તહોમત મૂકાયું હોય તે કૃત્ય કરતી વખતે અમલમાં હોય તે કાયદાનો તેણે ભંગ કર્યો હોય તે સિવાયના કોઇ ગુના માટે તેને દોષિત ઠરાવી શકાશે નહિ તેમજ તેને ગુનો કરતી વખતે અમલમાં હોય તે કાયદા અનુસાર કરી શકાઇ હોત તેથી વધુ શિક્ષા કરી શકાશે નહિ.

૧૮. વિદ્વાન વકીલે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે ૨૦૧૫ના અધિનિયમની યોજના એ સ્પષ્ટ કરે છે કે જો કોઈ આરોપી ૨૦૧૫ના અધિનિયમની ઘોષણા પછી સંગઠિત અપરાધ કરે તો જ આરોપી સામે ૨૦૧૫ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ છેલ્લા દસ વર્ષમાં દાખલ કરવામાં આવેલી ચાર્જશીટની મદદથી ૨૦૧૫ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ કાર્યવાહી થઈ શકે છે.

૧૯. વિદ્વાન વકીલ રજૂઆત કરશે કે જ્યાં સુધી કોઈ નોંધપાત્ર ગુનો ન હોય ત્યાં સુધી, માત્ર ભૂતકાળના આરોપપત્રોથી સંગઠિત અપરાધનો ગુનો ન બને.તેઓ એવી દલીલ કરશે કે અપીલકર્તા–રાજ્ય વતી રજૂ કરવામાં આવેલી દલીલમાં કોઈ યોગ્યતા નથી કે સંગઠિત અપરાધના ગુનામાં ભૂતકાળમાં દાખલ કરવામાં આવેલા આરોપપત્રોનો સમાવેશ થાય છે, જેનું સંજ્ઞાન લેવામાં આવે છે.તેઓ એવી દલીલ કરશે કે જો આવી દલીલ સ્વીકારવામાં આવે, તો તે પોલીસને માત્ર

એકથી વધુ ગુનાઓના સંદર્ભમાં આરોપપત્ર દાખલ કરીને કોઈને પણ લાંબા ગાળાની કેદમાં મોકલવા માટે મુક્ત હાથ આપવા સમાન હશે.

૨૦. ઉપર ઉલ્લેખિત આવા સંજોગોમાં, સામાવાળા–આરોપી વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ પ્રાર્થના કરે છે કે વર્તમાન અપીલમાં કોઈ યોગ્યતા ન હોવાને કારણે તેને રદ કરી શકાય છે.

<u>વિશ્લેષણ</u>

૨૧. પક્ષકારો વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલને સાંભળ્યા પછી અને રેકોર્ડ પરની સામગ્રીને જોયા પછી, એકમાત્ર પ્રશ્ન જે અમારી વિચારણા માટે આવે છે તે એ છે કે શું શિવા ઉર્ફે શિવાજી રામાજી સોનાવણે (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આ અદાલતની સંકલન બેન્ચ દ્વારા આપવામાં આવેલા નિર્ણયને ફરીથી જોવાની જરૂર છે અને આ મુદ્દાને મોટી બેન્ચમાં મોકલવો જોઈએ.

ગુજરાત આતંકવાદ અને સંગઠિત ગુના નિયંત્રણ અધિનિયમ ૨૦૧૫ ની ઝાંખી

૨૨. ગુજરાત આતંકવાદ નિયંત્રણ અધિનિયમ, ૨૦૧૫, તેનું લાંબું શીર્ષક સૂચવે છે તેમ, 'આતંકવાદી કૃત્યોના નિવારણ અને નિયંત્રણ માટે અને સંગઠિત

અપરાધ સિંડિકેટ્સ દ્વારા ગુનાહિત પ્રવૃત્તિઓનો સામનો કરવા માટે અને તેની સાથે સંકળાયેલી અથવા આનુષંગિક બાબતો માટે વિશેષ જોગવાઈઓ કરવા માટેનો અધિનિયમ છે'.ઉદ્દેશો અને કારણોના નિવેદનમાં કારણો છે, જે વિધાનસભાને આગળ વધારવા માટેનો પાયો બનાવે છેઃ

પ્રથમ, સંગઠિત અપરાધ જે કેટલાક વર્ષોથી અસ્તિત્વમાં છે તે સમાજ માટે ગંભીર ખતરો છે.

બીજું, સંગઠિત અપરાધ રાષ્ટ્રીય સીમાઓ સુધી મર્યાદિત નથી હોતો.

ત્રીજું, કરાર દ્વારા હત્યા, ગેરવસૂલી, દાણચોરી અને પ્રતિબંધિત પદાર્થો, માદક દ્રવ્યોના ગેરકાયદેસર વેપાર, ખંડણી માટે અપહરણ, રક્ષણ માટે નાણાં એકત્ર કરવા અને મની લોન્ડરિંગ અને અન્ય પ્રવૃત્તિઓ દ્વારા પેદા થતી ગેરકાયદેસર સંપત્તિ દ્વારા સંગઠિત અપરાધને પ્રોત્સાહન આપવામાં આવે છે.

ચોથું, સંગઠિત અપરાધ દ્વારા પેદા થતી ગેરકાયદેસર સંપત્તિ અને કાળું નાણું અર્થતંત્ર પર પ્રતિકૂળ અસરો કરે છે.

પાંચમું, સંગઠિત અપરાધ સિંડિકેટ્સ માદક આતંકવાદને પ્રોત્સાહન આપતા

આતંકવાદીઓ સાથે સામાન્ય કારણ બનાવે છે જે રાષ્ટ્રીય સરહદોની બહાર વિસ્તરે છે;

છઠ્ઠું, દંડાત્મક અને પ્રક્રિયાગત કાયદાઓની દ્રષ્ટિએ પ્રવર્તમાન કાનૂની માળખું અને ન્યાયિક પ્રણાલી સંગઠિત અપરાધને અંકુશમાં લેવા અને નિયંત્રિત કરવા માટે અપૂરતી હોવાનું જણાયું હતું; અને

સાતમું, આ વિશેષ કાયદો 'કડક અને નિવારક જોગવાઈઓ' સાથે ઘડવામાં આવ્યો હતો, જેમાં અમુક સંજોગોમાં વાયર, ઈલેક્ટ્રોનિક અથવા મૌખિક સંદેશાવ્યવહારને અટકાવવાની સત્તા સામેલ છે.

કાયદાની મર્યાદાને સમજવા માટે, ત્રણ વ્યાખ્યાઓ પર ભાર મૂકવો આવશ્યક છેઃ

a) સંગઠિત અપરાધ (કલમ ૨ (૧) (ઇ))[1];

b) સંગઠિત અપરાધ સિંડિકેટ (કલમ ૨ (૧) (એફ))[2]; અને

1કલમ ૨ (૧) (ઇ)– "સંગઠિત અપરાધ" નો અર્થ એ છે કે કોઈપણ સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ અને આતંકવાદી કૃત્ય જેમાં ગેરવસૂલી, જમીન પચાવી પાડવી, કરાર હત્યા, આર્થિક ગુનાઓ, ગંભીર પરિણામો ધરાવતા સાયબર ગુનાઓ, મોટા પાયે જુગાર રેકેટ ચલાવવું, મહિલાઓની હેરફેર, વેશ્યાવૃત્તિ માટે રેકેટ અથવા કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા ખંડણી, એકલા અથવા સંયુક્ત રીતે, સંગઠિત ગુના સિંડિકેટના સભ્ય તરીકે અથવા આવા સિંડિકેટ વતી, હિંસા અથવા હિંસાની ધમકી અથવા ધમકી અથવા બળજબરી અથવા અન્ય ગેરકાયદેસર માધ્યમોનો ઉપયોગ કરીને.

2 કલમ ૨(૧)(એફ)–"સંગઠિત અપરાધ સિંડિકેટ" નો અર્થ એ છે કે બે અથવા વધુ વ્યક્તિઓનું જૂથ કે જેઓ સંગઠિત અપરાધની પ્રવૃત્તિઓમાં સંડોવાયેલા સિંડિકેટ અથવા ગેંગ તરીકે એકલા અથવા સામૂહિક રીતે કામ કરે છે.

c) ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખવી (કલમ ૨ (૧) (સી).[3]

'સંગઠિત અપરાધ' અભિવ્યક્તિને સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિના સંદર્ભમાં વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવે છે.વ્યાખ્યા સંપૂર્ણ છે કારણ કે તે 'અર્થ' શબ્દ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવી છે.સંગઠિત ગુનાના ઘટકો આ પ્રમાણે છેઃ

a) સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિનું અસ્તિત્વ;

b) વ્યક્તિ દ્વારા ઉપરોક્ત પ્રવૃત્તિમાં સંલગ્નતા;

c) વ્યક્તિ સંગઠિત અપરાધ સિંડિકેટના સભ્ય તરીકે અથવા આવા સિંડિકેટ વતી એકલા અથવા સંયુક્ત રીતે કામ કરી શકે છે.

d) હિંસાનો ઉપયોગ અથવા તેની ધમકી અથવા બળજબરી અથવા અન્ય ગેરકાયદેસર માધ્યમોનો ઉપયોગ; અને

e) તેનો ઉદ્દેશ આ પ્રવૃત્તિ હાથ ધરનાર વ્યક્તિ અથવા અન્ય કોઈ વ્યક્તિ માટે અથવા બળવાને પ્રોત્સાહન આપવા માટે આર્થિક લાભ અથવા અનુચિત આર્થિક અથવા અન્ય લાભ મેળવવાનો છે.

સંગઠિત ગુનાની ઉપરોક્ત વ્યાખ્યા, તેના ઘટકો સૂચવે છે તેમ, બે અન્ય વિભાવનાઓનો સમાવેશ કરે છે, એટલે કે સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ અને

3કલમ ૨(૧)(સી)–"ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખવી" એટલે હાલમાં અમલમાં છે તે કાયદા દ્વારા પ્રતિબંધિત પ્રવૃત્તિ, જે ત્રણ વર્ષ કે તેથી વધુ સમયની કેદની સજા સાથે નિગૃહણીય ગુનો છે, જે સંગઠિત અપરાધ સિંડિકેટના સભ્ય તરીકે અથવા આવા સિંડિકેટ વતી એકલા અથવા સંયુક્ત રીતે હાથ ધરવામાં આવે છે, જેના સંબંધમાં અગાઉના દસ વર્ષના સમયગાળામાં સક્ષમ અદાલત સમક્ષ એકથી વધુ આરોપપત્રો દાખલ કરવામાં આવ્યા છે અને તે અદાલતે આવા ગુનાનું સંજ્ઞાન લીધું છે;

સંગઠિત અપરાધ સિંડિકેટ.તેથી, તે બંને અભિવ્યક્તિઓની મર્યાદાને સમજવી જરૂરી બને છે.સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિના ઘટકો આ પ્રમાણે છેઃ

a) આ પ્રવૃત્તિ હાલમાં અમલમાં છે તે કાયદા દ્વારા પ્રતિબંધિત હોવી જોઈએ;

b) આ પ્રવૃત્તિ ત્રણ વર્ષ કે તેથી વધુ કેદની સજાને પાત્ર સંજ્ઞેય કૃત્ય હોવું જોઈએ.

c) આ પ્રવૃત્તિ સંગઠિત અપરાધ સિંડિકેટના સભ્ય તરીકે અથવા આવા સિંડિકેટ વતી એકલા અથવા સંયુક્ત રીતે હાથ ધરવામાં આવી શકે છે.

d) અગાઉના દસ વર્ષના સમયગાળામાં સક્ષમ અદાલત સમક્ષ પ્રવૃત્તિના સંદર્ભમાં એકથી વધુ આરોપપત્ર દાખલ કરવામાં આવ્યું હોવું જોઈએ; અને

e) કોર્ટે ગુનાનું સંજ્ઞાન લેવું જોઈતું હતું.

'સંગઠિત અપરાધ સિંડિકેટ' ની વ્યાખ્યાના ઘટકો આ પ્રમાણે છેઃ

a) બે અથવા વધુ વ્યક્તિઓનું જૂથ;

b) જે એકલા અથવા સામૂહિક રીતે સિંડિકેટ અથવા ગેંગ તરીકે કૃત્ય કરે છે; અને

c) સંગઠિત અપરાધની પ્રવૃત્તિઓમાં સામેલ થાય છે.

કલમ ૨(૧)(સી) 'સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ' ને વ્યાખ્યાયિત કરતી વખતે અને કલમ ૨(૧)(ઇ) 'સંગઠિત ગુના' ને વ્યાખ્યાયિત કરતી વખતે, બંનેમાં 'સંગઠિત ગુના સિંડિકેટના સભ્ય તરીકે અથવા આવા સિંડિકેટ વતી' અભિવ્યક્તિ હોય છે.સંગઠિત અપરાધ સિંડિકેટને વ્યાખ્યાયિત કરતી વખતે, કલમ ૨(૧)(એફ) 'સંગઠિત ગુનાની પ્રવૃત્તિઓ' નો ઉલ્લેખ કરે છે.

કલમ ૩ સંગઠિત ગુના માટે સજાની જોગવાઈ કરે છે[4]. ૪ કલમ ૩ ની પેટા–કલમ (૧) 'જે કોઈ પણ સંગઠિત અપરાધનો ગુનો કરે છે' તેને આવરી લે

4 કલમ ૩–(૧) જે કોઈ પણ આતંકવાદી કૃત્ય અથવા સંગઠિત અપરાધનો ગુનો કરે છે, (૧) જો આવા ગુનામાં કોઈ વ્યક્તિનું મૃત્યુ થયું હોય, તો તેને મૃત્યુદંડ અથવા આજીવન કેદની સજા થશે અને દસ લાખ રૂપિયાથી ઓછો ન હોય તેવા દંડની પણ સજા થશે; (2) અન્ય કોઈ પણ કિસ્સામાં તેને પાંચ વર્ષથી ઓછી ન હોય પરંતુ આજીવન કેદની સજા થઈ શકે તેવી કેદની સજા થશે અને પાંચ લાખ રૂપિયાથી ઓછી ન હોય તેવા દંડની પણ સજા થશે.

(૨) જે કોઈ પણ કાવતરું કરે છે અથવા આચરવાનો પ્રયાસ કરે છે અથવા કોઈ આતંકવાદી કૃત્ય અથવા કોઈ સંગઠિત અપરાધ અથવા કોઈ આતંકવાદી કૃત્ય અથવા સંગઠિત અપરાધની તૈયારી કરતા કોઈ કૃત્યની હિમાયત કરે છે, પ્રોત્સાહન આપે છે અથવા જાણીજોઈને મદદ કરે છે, તેને પાંચ વર્ષથી ઓછી નહીં પરંતુ આજીવન કેદ સુધીની સજા કરવામાં આવશે અને દંડ પણ કરવામાં આવશે, જે પાંચ લાખ રૂપિયાથી ઓછો નહીં હોય.

(૩) જે કોઈ પણ વ્યક્તિ ઇરાદાપૂર્વક કોઈ આતંકવાદી કૃત્યનો ગુનો કરનાર કોઈપણ વ્યક્તિને અથવા સંગઠિત અપરાધ સિંડિકેટના કોઈ સભ્યને આશ્રય આપે છે અથવા છુપાવે છે અથવા આશ્રય આપવાનો કે છુપાવવાનો પ્રયાસ કરે છે, તેને પાંચ વર્ષથી ઓછી નહીં પરંતુ આજીવન કેદની સજા થઈ શકે છે અને તે પાંચ લાખ રૂપિયાથી ઓછા ન હોય તેવા દંડને પણ જવાબદાર રહેશે.

(૪) કોઈ પણ વ્યક્તિ કે જે સંગઠિત અપરાધ સિંડિકેટનો સભ્ય હોય તેને પાંચ વર્ષથી ઓછી નહીં પરંતુ આજીવન કેદ સુધીની સજા કરવામાં આવશે અને તે પાંચ લાખ રૂપિયાથી ઓછી ન હોય તેવા દંડને પણ પાત્ર રહેશે.

(૫) જે કોઈ આતંકવાદી કૃત્ય અથવા સંગઠિત અપરાધમાંથી મેળવેલી મિલકત ધરાવે છે અથવા જે સંગઠિત અપરાધ સિંડિકેટ ભંડોળ દ્વારા હસ્તગત કરવામાં આવી છે, તેને ત્રણ વર્ષથી ઓછી નહીં પરંતુ આજીવન કેદ સુધીની સજા કરવામાં આવશે અને બે લાખ રૂપિયાથી ઓછી ન હોય તેવા દંડની પણ સજા કરવામાં આવશે.

છે.પેટા કલમ (૨) માં જે કોઈ પણ ષડયંત્ર કરે છે અથવા કરવાનો પ્રયાસ કરે છે અથવા સંગઠિત અપરાધ અથવા સંગઠિત અપરાધની તૈયારી કરતા કોઈપણ કૃત્યની હિમાયત કરે છે, પ્રોત્સાહન આપે છે અથવા જાણીજોઈને સુવિધા આપે છે તેને આવરી લેવામાં આવે છે.પેટા–કલમ (૩) એ કોઈપણ વ્યક્તિને આવરી લે છે જે સંગઠિત અપરાધ સિંડિકેટના કોઈપણ સભ્યને આશ્રય આપે છે અથવા છુપાવે છે અથવા આશ્રય આપવાનો અથવા છુપાવવાનો પ્રયાસ કરે છે.પેટા કલમ (૪) એ કોઈપણ વ્યક્તિને આવરી લે છે જે સંગઠિત અપરાધ સિંડિકેટનો સભ્ય છે.પેટા–કલમ (૫) એ કોઈપણ વ્યક્તિને આવરી લે છે જે સંગઠિત અપરાધ થવાથી મેળવેલી અથવા સંગઠિત ગુના સિંડિકેટના ભંડોળ દ્વારા હસ્તગત કરવામાં આવેલી કોઈપણ મિલકત ધરાવે છે.કલમ ૪ સંગઠિત અપરાધ સિંડિકેટના સભ્ય વતી બિનજવાબદાર સંપત્તિના કબજાને સજા કરે છે.

૨૩. કોઈ વ્યક્તિ પર સંગઠિત અપરાધનો આરોપ મૂકવા અથવા સંગઠિત અપરાધ સિંડિકેટનો સભ્ય બનવવા માટે, તે સાબિત કરવું જરૂરી છે કે સંબંધિત વ્યક્તિઓ આમાં સંડોવાયેલી છેઃ

(i) એક પ્રવૃત્તિ,

(ii) જે કાયદા દ્વારા પ્રતિબંધિત છે,

(iii) જે ત્રણ વર્ષ કે તેથી વધુ કેદની સજાને પાત્ર નિગૃહણીય ગુનો છે,

(iv) એકલા અથવા સંયુક્ત રીતે હાથ ધરવામાં આવેલ,

(v) સંગઠિત અપરાધ સિંડિકેટના સભ્ય તરીકે, એટલે કે સિંડિકેટ અથવા ગેંગ

તરીકે કામ કરતા, અથવા આવા સિંડિકેટ વતી, (vi) (એ) સમાન પ્રવૃત્તિઓના સંદર્ભમાં (ભૂતકાળમાં) અગાઉના દસ વર્ષના સમયગાળામાં સક્ષમ અદાલતમાં એકથી વધુ આરોપપત્રો દાખલ કરવામાં આવ્યા છે, (બી) અને અદાલતે આવા ગુનાનું સંજ્ઞાન લીધું છે.

(vii) આ પ્રવૃત્તિ આના દ્વારા હાથ ધરવામાં આવે છેઃ(એ) હિંસા, અથવા (બી) હિંસાની ધમકી અથવા ધાકધમકી અથવા (સી) બળજબરી અથવા (ડી) અન્ય ગેરકાયદેસર માધ્યમો

(viii) (એ) આર્થિક લાભ મેળવવાના અથવા અનુચિત અથવા અન્ય લાભ મેળવવાના હેતુ સાથે અથવા પોતે અથવા અન્ય કોઈ વ્યક્તિ, અથવા (બી) બળવાને પ્રોત્સાહન આપવાના હેતુ સાથે.

૨૪. 'સંગઠિત અપરાધ' શબ્દનું નજીકથી વિશ્લેષણ સૂચવે છે કે હાલમાં અમલમાં હોય તેવા કાયદા દ્વારા પ્રતિબંધિત એવી પ્રવૃત્તિ હોવી જોઈએ જે ત્રણ વર્ષ કે તેથી વધુની કેદની સજા સાથે નિગૃહણીય ગુનો છે, જે સંગઠિત અપરાધ સિંડિકેટના સભ્ય તરીકે અથવા આવા સિંડિકેટ વતી એકલા અથવા સંયુક્ત રીતે હાથ ધરવામાં આવે છે, જે પ્રવૃત્તિના સંદર્ભમાં અગાઉના દસ વર્ષના સમયગાળામાં સક્ષમ અદાલત સમક્ષ એકથી વધુ આરોપપત્રો દાખલ કરવામાં આવ્યા છે અને કોર્ટે આવા ગુનાનું સંજ્ઞાન લીધું છે.

૨૦૧૫ના અધિનિયમના કેસોમાં જામીન મંજૂર કરવાના સિદ્ધાંતો

૨૫. જો કે, શ્રી મહેતાએ સંપૂર્ણ નિષ્પક્ષતા સાથે રજૂઆત કરી હતી કે જ્યાં સુધી આરોપીઓને જામીન પર મુક્ત કરવાની વાત છે ત્યાં સુધી ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા સામાવાળા–આરોપીની તરફેણમાં જે વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે, તે કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં ખલેલ પહોંચાડી શકાશે નહીં.તેમ છતાં આ અપીલ ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલા જામીનના આદેશમાંથી ઉદ્ભવે છે, જેમાં ૨૦૧૫ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ લાગુ કરવામાં આવી છે, અમે જામીન આપવાના સિદ્ધાંતોનું પુનરાવર્તન કરવાનું યોગ્ય માનીએ છીએ.

૨૬. બિનજામીનપાત્ર ગુનાઓમાં જામીન મંજૂર કરવામાં સામાન્ય રીતે કોર્ટ સાથે જે વિચારણાઓ થાય છે તે છેઃ

(૧) ગુનાની પ્રકૃતિ અને ગંભીરતા;

(૨) પુરાવાનું સ્વરૂપ;

(૩) એવા સંજોગો કે જે આરોપી માટે વિશિષ્ટ હોય;

(૪) સુનાવણીમાં આરોપીની હાજરી સુરક્ષિત ન હોવાની વાજબી શક્યતા;

(૫) સાક્ષીઓ સાથે ચેડા થવાની વાજબી આશંકા;

(૬) જાહેર જનતા અથવા રાજ્યનું વ્યાપક હિત અને અન્ય સમાન પરિબળો કે જે

કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં સુસંગત હોઈ શકે છે.

૨૭. જો કે, જો ૨૦૧૫ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ આપેલ કેસમાં લાગુ કરવામાં આવે છે, તો ઉપરોક્ત વ્યાપક સિદ્ધાંતો ઉપરાંત, ૨૦૧૫ના અધિનિયમની કલમ ૨૦ ની પેટા–કલમ (૪) માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓમાં લાદવામાં આવેલી મર્યાદાઓને જામીન આપવા માટેની અરજી ધ્યાને લેતી વખતે અવગણવી જોઈએ નહીં.સંબંધિત જોગવાઈ નીચે મુજબ છેઃ

> *૨૦. (૪) સંહિતામાં કંઈપણ સમાવિષ્ટ હોવા છતાં, આ અધિનિયમ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાનો આરોપી કોઈ પણ વ્યક્તિ, જો કસ્ટડીમાં હોય, તો તેને જામીન પર અથવા તેના પોતાના બોન્ડ પર મુક્ત કરવામાં આવશે નહીં, સિવાય કે–(એ) સરકારી વકીલને આવી મુક્તિની અરજીનો વિરોધ કરવાની તક આપવામા આવી હોય; અને (બી) જ્યાં સરકારી વકીલ અરજીનો વિરોધ કરે છે, ત્યાં વિશેષ અદાલતને સંતુષ્ટ થાય છે કે એવો વિશ્વાસ કરવા માટે વાજબી આધારો છે કે આરોપી આવા ગુના માટે દોષિત નથી અને તે જામીન પર હોય ત્યારે કોઈ ગુનો કરે તેવી શક્યતા નથી."*

૨૮. પેટા–કલમમાં બિન–અસ્થાયી ખંડના ફકત વાંચનથી એ સ્પષ્ટ થાય છે કે

ઉચ્ચ અદાલત અથવા સેશન્સ કોર્ટ દ્વારા જામીન આપવાની સત્તા માત્ર સંહિતાની કલમ ૪૩૯ દ્વારા લાદવામાં આવેલી મર્યાદાઓને આધિન નથી પરંતુ તે ૨૦૧૫ના અધિનિયમની કલમ ૨૦(૪) દ્વારા મૂકવામાં આવેલી મર્યાદાઓને પણ આધિન છે. સરકારી વકીલને તક આપવા ઉપરાંત, અન્ય બે શરતો છેઃઅદાલતને સંતોષ થાય છે કે આરોપી કથિત ગુના માટે દોષિત નથી એવું માનવા માટે વાજબી આધારો છે અને જામીન પર હોય ત્યારે તે કોઈ ગુનો કરે તેવી શક્યતા નથી.શરતો સંચિત છે અને વૈકલ્પિક નથી.આરોપી દોષિત ન હોવા અંગે માનવામાં આવેલ સંતોષ વાજબી આધારો પર આધારિત હોવો જોઈએ.'વાજબી આધારો' અભિવ્યક્તિનો અર્થ પ્રથમ દૃષ્ટિએ આધારો કરતાં કંઈક વધુ છે.તે એવું માનવા માટે નોંધપાત્ર સંભવિત કારણોને ધ્યાનમાં લે છે કે આરોપી કથિત ગુના માટે દોષિત નથી.જોગવાઈઓમાં માનવામાં આવેલી વાજબી માન્યતા માટે એવી હકીકતો અને સંજોગોનું અસ્તિત્વ જરૂરી છે જે આરોપી કથિત ગુના માટે દોષિત નથી તે સંતોષને ન્યાયી ઠેરવવા માટે પૂરતા છે.આમ, ૨૦૧૫ના અધિનિયમ હેઠળ જામીન આપવા માટે ઉપરોક્ત જોગવાઈ હેઠળ તારણોની નોંધ અનિવાર્ય છે.

૨૯. અદાલતે રણજીતસિંહ બ્રહ્મજીતસિંહ શર્મા વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્ય (૨૦૦૫) ૫ એસ. સી. સી. ૨૬૪માં નોંધાયેલા કેસમાં પ્રતિપાદિત સિદ્ધાંતોને ધ્યાનમાં રાખવા જોઈએ.અમે પરિચ્છેદ ૪૩, ૪૪ અને ૪૬ ટાંકીએ

છીએ:

"43. એમ. સી. ઓ. સી. એ. ની કલમ 24(4) એવા ગુના વચ્ચે કોઈ તફાવત કરતી નથી જેમાં આજીવન કેદની સજા અને એક કે બે વર્ષની કેદની સજા થાય છે.તે એવી જોગવાઈ કરતું નથી કે જો કોઈ વ્યક્તિ ત્રણ વર્ષથી વધુ સમયગાળા માટે જેલમાં રહે છે, તેમ છતાં તેની સંડોવણી અધિનિયમની કલમ ૨૪ મુજબ હોઈ શકે છે, અદાલત તેને જામીન મુકત કરવા માટે પ્રતિબંધિત છે.તેથી દરેક કેસને તેની પોતાની હકીકતો પર વિચાર કરવો જોઈએ.તે સંગઠિત અપરાધમાં સામેલ છે કે તેની મદદગારીમાં તે પ્રશ્નનો નિષ્પક્ષ રીતે નિર્ણય થવો જોઈએ.....

૪૪. અમારા મતે, કલમ ૨૧(૪) ના શબ્દો એવા નિષ્કર્ષ તરફ દોરી જતા નથી કે કોર્ટે હકારાત્મક તારણ પર પહોંચવું જોઈએ કે જામીન માટેના અરજદારે અધિનિયમ હેઠળ ગુનો કર્યો નથી. જો આવું અર્થઘટન કરવામાં આવે છે, તો જામીન આપવાનો ઈરાદો ધરાવતી અદાલતે એ નિષ્કર્ષ પર પહોંચવું જોઈએ કે અરજદારે આવો ગુનો કર્યો નથી.આવી સ્થિતિમાં ફરિયાદ પક્ષ માટે અરજદારને દોષિત ઠેરવવાનો ચુકાદો મેળવવો અશક્ય

હશે.વિધાનસભાનો આવો ઈરાદો ન હોઈ શકે.તેથી એમ. સી. ઓ. સી. એ. ની કલમ ૨૧(૪) ને વાજબી રીતે સમજવી જોઈએ.તેનો અર્થ એવો થવો જોઈએ કે અદાલત નિર્દોષ જાહેર કરવાના અને દોષિત ઠેરવવાના ચુકાદા અને ઈન્સાફી કાર્યવાહી શરૂ થાય તે પહેલાં જામીન આપવાના આદેશ વચ્ચે નાજુક સંતુલન જાળવવામાં સક્ષમ છે.તેવી જ રીતે, જામીન મંજૂર થયા પછી તેણે ગુનો કરવાની શક્યતા અંગે કોર્ટે તારણ નોંધવું પડશે.જો કે, ભવિષ્યમાં આવો ગુનો આ અધિનિયમ હેઠળનો ગુનો હોવો જોઈએ અને અન્ય કોઈ ગુનો નહીં.આરોપીના ભવિષ્યના વર્તનની આગાહી કરવી મુશ્કેલ હોવાથી, અદાલતે આરોપીનો પૂર્વ–ઈતિહાસ, તેની વૃત્તિ અને તેણે જે પ્રકારે ગુનો કર્યો હોવાનો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે તેને ધ્યાનમાં રાખીને આ બાબતના આ પાસાને ધ્યાનમાં લેવું આવશ્યક છે.

XXX XXX XXX

૪૬. આ તબક્કે અદાલતની ફરજ પુરાવાઓનું ઝીણવટપૂર્વક મૂલ્યાંકન કરવાની નથી, પરંતુ વ્યાપક સંભાવનાઓના આધારે તારણ પર પહોંચવાની છે.જો કે, અધિનિયમની કલમ ૨૧ની પેટા–કલમ (૪) માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને, મકોકા જેવા વિશેષ અધિનિયમને ધ્યાનમાં લેતી વખતે, અદાલતે

આ બાબતની વધુ ઊંડાણપૂર્વક તપાસ કરવી પડી શકે છે જેથી તે નિષ્કર્ષ પર પહોંચી શકે કે તપાસ દરમિયાન આરોપી સામે એકત્રિત કરવામાં આવેલી સામગ્રી દોષિત ઠેરવવાના ચુકાદાને યોગ્ય ઠેરવી શકે નહીં.જામીન મંજૂર કરતી વખતે અથવા નકારતી વખતે અદાલત દ્વારા નોંધાયેલા તારણો નિઃશંકપણે કામચલાઉ પ્રકૃતિના હશે, જે કેસની યોગ્યતા પર કોઈ અસર નહીં કરે અને આમ, ટ્રાયલ કોર્ટ કોઈ પણ રીતે પૂર્વગ્રહ વિના, ટ્રાયલમાં રજૂ કરાયેલા પુરાવાના આધારે કેસનો નિર્ણય લેવા માટે સ્વતંત્ર રહેશે.

<u>મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય વિરુધ્ધ શિવા ઉર્ફે શિવાજી રામાજી સોનાવણે ના કેસમાં આ અદાલતનો નિર્ણય</u>

૩૦. હવે આપણે શિવા ઉર્ફે શિવાજી રામાજી સોનાવણે (ઉપરોકત) ના કેસમાં આપવામાં આવેલા આ અદાલતના નિર્ણયની તપાસ કરવા આગળ વધી શકીએ છીએ.પરંતુ આપણે આ કવાયત હાથ ધરીએ તે પહેલાં, આપણે પ્રકુલ્લા ઉદ્ધવ શેંડે વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય, ૨૦૦૮ એસ. સી. સી. ઓનલાઇન બોમ ૧૮૪૮: (૨૦૦૯) ૨ એર બોમ આર ૧માં બોમ્બે ખાતેની ઉચ્ચ અદાલતના ચુકાદાની તપાસ કરવી જોઈએ, જેને મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય દ્વારા આ અદાલત સમક્ષ પડકારવામાં આવ્યો હતો અને શિવા ઉર્ફે શિવાજી રામાજી સોનાવણે (સુપ્રા) શીર્ષક

આપવામાં આવ્યું હતું.

૩૧. પ્રકુલ્લા (ઉપરોક્ત) માં ઉચ્ચ અદાલતે વ્યક્તિગત ગુનેગારો દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી ફોજદારી અપીલોનો ચુકાદો આપ્યો હતો.તેમાં આરોપી વ્યક્તિઓને મકોકા ની કલમ ૩(૪) હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાઓ માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા હતા. શિવા ઉર્ફે શિવાજી રામાજી સોનાવણે પણ ઉચ્ચ અદાલતમાં અપીલ કરનારાઓમાંના એક હતા.

૩૨. ઉચ્ચ અદાલતે, એમ. સી. ઓ. સી. એ. ની વિવિધ જોગવાઈઓનો ઉલ્લેખ કર્યા પછી, જયસિંહ અશરફિલાલ યાદવ અને અન્યો વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્ય ૨૦૦૩ ઓલ એમ. આર. (સી. આર. આઈ.) ૧૫૦૬ના કેસમાં ખંડપીઠે આપેલા પોતાના નિર્ણયની તપાસ કરી હતી.અમે પ્રકુલ્લા (ઉપરોક્ત) માં ઉચ્ચ અદાલતના નિર્ણયના પરિચ્છેદ ૪૨ અને ૪૩ને ટાંકીએ છીએઃ

> *"૪૨. જયસિંહ અશરફિલાલ યાદવ વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય, ૨૦૦૩ ઓલ એમ. આર. (સી. આર. આઈ.) ૧૫૦૬ માં અહેવાલિત કેસ પર વિદ્વાન એ. પી. પી. એ મારું ધ્યાન દોર્યું હતું, આ અદાલતની એક ખંડપીઠે એમ. સી. ઓ. સી. અધિનિયમની જોગવાઈઓની બંધારણીયતા પર વિચારણા કરી રહી હતી. કોર્ટે ફકરા ૯માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું:*

"૯. તેથી, સંગઠિત અપરાધની વ્યાખ્યાનું વિશ્લેષણ જાહેર કરશે કે ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખવી એ તેના ઘટકોમાંનું એક છે, જ્યારે કોઈ પ્રવૃત્તિને ગેરકાયદેસર ચાલુ રાખવા માટે, તે અગાઉના દસ વર્ષના સમયગાળા દરમિયાન કાયદા દ્વારા પ્રતિબંધિત અને કલમ ૨(ડી) માં નિર્દિષ્ટ પ્રકૃતિની પ્રવૃત્તિના સંબંધમાં ઓછામાં ઓછા બે આરોપપત્રો દાખલ થયાનું જાહેર થવું જોઈએ.બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, અગાઉના દસ વર્ષના સમયગાળા દરમિયાન કલમ ૨(ડી) હેઠળ નિર્દિષ્ટ પ્રકૃતિના ગુનાઓ તરીકે લાગુ કાયદા હેઠળ પહેલેથી જ જાહેર કરાયેલા કૃત્યોના સંબંધમાં બે આરોપપત્રો દાખલ કરવા એ ઉપરોક્ત અધિનિયમ હેઠળ સંગઠિત અપરાધના ગુના માટે જરૂરીયાતોમાંની એક છે.

૪૩. ત્યારબાદ કોર્ટે ભારતના બંધારણની અનુચ્છેદ ૨૦(૧) ના આધારે પડકાર પર વિચાર કર્યો હતો.ફકરા ૧૬માં કોર્ટે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

"૧૯. કૃત્ય અથવા પ્રવૃત્તિને કાયદા હેઠળ ગુનો તરીકે ઓળખવામાં આવે છે અથવા કહેવામાં આવે છે અને આવા કૃત્ય અથવા પ્રવૃત્તિને

કાયદા હેઠળ કાર્યવાહી કરવા માટેની આવશ્યકતાઓમાંની એક તરીકે ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે તેમાં ઘણો તફાવત છે.પહેલાની પરિસ્થિતિએ બંધારણની અનુચ્છેદ ૨૦(૧)ના આદેશને સંતોષવો પડશે, જો કે, પછીની પરિસ્થિતિના કિસ્સામાં, તે સંપૂર્ણપણે અલગ પાયા પર છે.નિઃશંકપણે, સંગઠિત ગુનાના હેતુ માટે, સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ હોવી જોઈએ.જ્યાં સુધી દસ વર્ષના સમયગાળા દરમિયાન ત્રણ વર્ષની કેદની સજાને પાત્ર ગુનાના સંબંધમાં ઓછામાં ઓછા બે આરોપપત્રો દાખલ કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખી ગણી શકાશે નહિ.નિર્વિવાદપણે, દસ વર્ષનો સમયગાળો ૨૪.૦૨.૧૯૯૯ પહેલા અથવા પછીના સમયગાળા સાથે સંબંધિત હોઈ શકે છે.બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, તે જોગવાઈ કરે છે કે અગાઉના દસ વર્ષના સમયગાળા દરમિયાન, જે પ્રવૃત્તિઓ સંબંધિત સમયે અમલમાં રહેલા કાયદા હેઠળ ગુનાઓ હતી અને જેના સંદર્ભમાં બે આરોપપત્રો દાખલ કરવામાં આવ્યા છે અને કોર્ટે તેનું સંજ્ઞાન લીધું છે, પછી તેને ૨૪.૦૨.૧૯૯૯ ના રોજ અથવા તે પછી સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ તરીકે ગણવામાં આવશે.તે ક્યાંય પણ ૨૪.૦૨.૧૯૯૯ પહેલાં ઉપરોક્ત અધિનિયમ હેઠળ કોઈ પણ પ્રવૃત્તિને ગુનો જાહેર કરતું નથી.તે ૨૪.૦૨.૧૯૯૯ પહેલાં કરવામાં આવેલી કોઈપણ પ્રવૃત્તિને

ઉપરોક્ત અધિનિયમ હેઠળ ગુનામાં રૂપાંતરિત કરતું નથી.તે માત્ર એવા કૃત્યોના સંબંધમાં બે આરોપપત્રોને ધ્યાનમાં લે છે કે જેને પહેલેથી જ અમલમાં રહેલા કાયદા હેઠળ ગુના તરીકે જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા, જે સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિને ઓળખવાના હેતુ માટે અને/અથવા ઉપરોક્ત અધિનિયમ હેઠળ કાર્યવાહીના હેતુ માટે જરૂરી છે.રાવ શિવ બહાદુર સિંહના કેસમાં તેમજ સજ્જન સિંહના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા નિર્ધારિત કાયદાને ધ્યાનમાં રાખીને આને કોઈ પણ રીતે અનુચ્છેદ ૨૦(૧) ના આદેશનું ઉલ્લંઘન હોવાનું ન કહી શકાય.

33. ત્યારબાદ ઉચ્ચ અદાલતે પ્રફુલ્લા (ઉપરોક્ત) ના પરિચ્છેદ ૪૪માં તેના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો, જે ભારત શાંતિલાલ શાહ વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્યના કેસમાં ખંડપીઠ દ્વારા અપાયેલ અને ૨૦૦૩ ઓલ એમ. આર. (ક્રિમી.) ૧૦૬૧ અહેવાલિત હતો. ભારત શાંતિલાલ શાહ (ઉપરોક્ત) માં, પડકાર એમ. સી. ઓ. સી. એ. ની બંધારણીય માન્યતાનો હતો. અમે પરિચ્છેદ ૪૪,૪૫ અને ૪૬ ટાંકીએ છીએઃ

"૪૪. ભારત શાંતિલાલ શાહ વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય, ૨૦૦૩ ઓલ એમ. આર. (ક્રિ.મી.) ૧૦૬૧ માં અહેવાલિત, એમ. સી. ઓ. સી.

અધિનિયમની બંધારણીય માન્યતાને પડકારતી અરજી પર અન્ય એક ખંડપીઠે વિચારણા કરી હતી.કલમ ૨(૧)(ડી)માં ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખવાની વ્યાખ્યા પર નીચેની દલીલો કરીને હુમલો કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતોઃ

"૧૯. 'સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ' ની કલમ ૨(૧)(ડી) ની આગામી વ્યાખ્યાઓ ધ્યાને લેતા, એવું રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે તે અનુચ્છેદ ૧૪ના ઉલ્લંઘનથી પીડાય છે કારણ કે તે અસમાનતાને સમાન માને છે.ત્રણ વર્ષ કે તેથી વધુ કેદને સજાપાત્ર એકથી વધુ આરોપોવાળો નિગૃહણીય ગુનો સક્ષમ અદાલતમાં દાખલ કરવામાં આવે તો તે પ્રવૃત્તિને સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ બનાવે છે, ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ બનતી નથી, જો ગુનેગાર તરીકે ઓળખાય તેવી કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલ હોય, પરન્તુ તેની સામે એકથી વધુ આરોપપત્ર દાખલ કરવામાં આવ્યા નથી.દરેક પ્રસંગે નિર્દોષ છૂટી ગયેલી વ્યક્તિ પર દસ વખત ગુનાનો આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હોય તો પણ તેણે સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિમાં રોકાયેલી વ્યક્તિ તરીકે સામેલ કરવામાં આવી શકે છે.જ્યારે ત્રણ વર્ષની સજા માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવેલી વ્યક્તિ પર આ વ્યાખ્યાની અસર થતી નથી, જો તેના પર આવા બેથી વધુ

ગુનાઓનો આરોપ ન હોય.તેથી આ વ્યાખ્યા જેઓ નિરાશાજનક રીતે અસમાન વ્યક્તિઓ છે તેમને સમાન તરીકે ગણે છે એટલે કે એક વ્યક્તિ કે જે જાણીતા ગુનેગાર છે પરંતુ તેની સામે આરોપપત્ર દાખલ કરવામાં આવ્યું છે અને એકથી વધુ વાર દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો નથી અને બીજો કે જેના પર ૧૦ બનાવટી આરોપો સાથે ખોટો આરોપ મૂકવામાં આવ્યો છે અને તમામ ૧૦ આરોપોમાંથી નિર્દોષ જાહેર કરવામાં આવ્યેા છે, તેવા તારણ સાથે કે આરોપો બનાવટી હતા, પરંતુ માત્ર તેથી કે તે આરોપનું સંજ્ઞાન લેવામાં આવ્યું છે, તેને સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિમાં રોકાયેલ વ્યક્તિ તરીકે ગણવામાં આવે છે.તેથી આ વ્યાખ્યા મનસ્વી છે અને અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરતી હોવાનું કહીને તેને રદ કરી શકાય છે.દલીલો પ્રથમ ઝાંખીમાં આકર્ષક લાગે છે, પરંતુ ઊંડી તપાસ દલીલનું ખોખલાપણું દર્શાવે છે.

૪૫. આ વ્યાખ્યાના વાંધાઓને ધ્યાનમાં રાખીને, કોર્ટે ચુકાદાના ફકરા ૨૫માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું:

"૨૫. પછી અમે શ્રી મનોહરની રજૂઆતને ધ્યાનમાં લઈશું કે ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખવાની વ્યાખ્યા અનુચ્છેદ ૧૪ના

આદેશનું ઉલ્લંઘન કરે છે અને તેથી તે રદ થવા પાત્ર છે.વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા અનુસાર અસમાન લોકોને સમાન ગણવામાં આવે છે.માત્ર એક જ વાર આરોપ મૂકવામાં આવેલી વ્યક્તિઓને અધિનિયમના કાર્યક્ષેત્રમાં લાવવામાં આવતી નથી, પરંતુ એક વ્યક્તિ, જેના પર ઘણા આરોપો ઘડવામાં આવ્યા હોય અને સક્ષમ અદાલત દ્વારા સંજ્ઞાન લેવામાં આવ્યું હોય, જેને પાછળથી નિર્દોષ જાહેર કરવામાં આવે છે, તેને આ વ્યાખ્યા દ્વારા આવરી લેવામાં આવે છે.તેથી તેમના જણાવ્યા અનુસાર, દસ આરોપોમાંથી એક વ્યક્તિને નિર્દોષ જાહેર કરવામાં આવે છે, જેને માત્ર એક જ ગુનાનો આરોપ લગાવનાર અને દોષિત ઠેરવનાર વ્યક્તિની સમકક્ષ ગણી શકાય નહીં.અમારા મતે, આ વ્યાખ્યા દ્વારા અનુચ્છેદ ૧૪નું કોઈ ઉલ્લંઘન નથી.જો આપણે વ્યાખ્યા ફરીથી વાંચીએ, તો જેને સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી છે તે સંગઠિત અપરાધ સિંડિકેટનો સભ્ય છે, જેના સંબંધમાં કાયદા દ્વારા પ્રતિબંધિત અને વારંવાર કરવામાં આવતી કોઈપણ પ્રવૃત્તિ એટલે કે એકથી વધુ વખત જેના માટે છેલ્લા દસ વર્ષમાં સક્ષમ અધિકારક્ષેત્રની અદાલતમાં આરોપપત્ર દાખલ કરવામાં આવ્યું છે.વ્યાખ્યાનો હેતુ એ વ્યાખ્યાયિત કરવાનો છે કે સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ શું છે અને તે સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ શું છે

તે વ્યાખ્યાયિત કરવાના હેતુઓ માટે છે કે તે આરોપોને ધ્યાનમાં લેવા જોઈએ.માત્ર આવા આરોપોને ધ્યાનમાં લેવાથી શ્રી મનોહરે જે પ્રકારનો આરોપ લગાવ્યો છે તે પ્રકારનો ભેદભાવ ન થઈ શકે.પ્રવૃત્તિ સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ હોવી જોઈએ અને તેને સ્પષ્ટતા સાથે વ્યાખ્યાયિત કરવા માટે એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે કોઈ પણ વ્યક્તિ કે જેની સામે ભૂતકાળમાં આવી પ્રવૃત્તિ અથવા ગુનાના એકથી વધુ આરોપો માટે આરોપપત્ર દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું, જેનું સંજ્ઞાન લેવામાં આવ્યું છે અને ત્રણ વર્ષથી વધુની કેદની સજાને ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ.ભૂતકાળમાં આવા નિગૃહણીય ગુનાઓમાં વ્યક્તિની સામે આરોપપત્ર દાખલ કરવામાં આવ્યું હોવાની હકીકત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિને સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ બનાવે છે.આ કલમ ફક્ત પ્રવૃત્તિ શું છે તે વ્યાખ્યાયિત કરે છે.તે પોતે તે પ્રવૃત્તિ માટે કોઈ સજાની જોગવાઈ કરતું નથી.જો સજાની જોગવાઈ કરવામાં આવી હોત કે તે અસમાનોને સમાન તરીકે સજા કરતી વખતે ધમકી આપે છે તો તેને મહત્વ આપવામાં આવી શકે છે.અધિનિયમની કલમ ૨(૧)(ડી)ને પડકારવાનો કેસ ન હોવાને કારણે આપણે વ્યાખ્યા દ્વારા અનુચ્છેદ ૧૪નું કોઈ અસ્પષ્ટતા અથવા ઉલ્લંઘન જોતા નથી.અમે જોઈએ છીએ કે આ જોગવાઈ તેના દ્વારા આવરી લેવામાં આવેલા

તમામ લોકો સાથે સમાન રીતે વર્તે છે અને તે વર્ગ કાયદાના દૂષણોથી પીડાતી નથી." (ભાર મૂકવામાં આવ્યો.)

૪૬. ફકરા ૨૭માં કોર્ટે પછી નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું:

"૨૭. અમને આ પડકારમાં પણ તથ્ય જોવા મળતું નથી કે બંધારણમાં સમાનતાની ખંડનું ઉલ્લંઘન કરવામાં આવ્યું છે કારણ કે આ વ્યાખ્યા કોઈ પણ વ્યક્તિ પર એકથી વધુ વખત આરોપ મૂકે છે, પછી ભલે તે આરોપ નિર્દોષ જાહેર કરવામાં આવ્યો હોય કે દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો હોય.આરોપ પછીના સંજોગો મહત્વના નથી.આ જોગવાઈ માત્ર સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓ શું છે તે વ્યાખ્યાયિત કરે છે અને તે વ્યક્તિના પર પ્રથમ વખત આરોપ મૂકવામાં આવ્યો છે કે વારંવાર આરોપ મૂકવામાં આવ્યો છે તે જોવાના હેતુથી કોઈ વ્યક્તિ પર દસ વર્ષના સમયગાળામાં આરોપ મૂકવામાં આવ્યો છે કે કેમ તેનો ઉલ્લેખ કરે છે.આરોપ પછી દોષિત ઠેરવવા અથવા નિર્દોષ જાહેર કરવાના સંજોગો મહત્વના નથી.મર્યાદિત હેતુ વ્યક્તિના પૂર્વ-ઈતિહાસ જોવાનો છે.દોષિત ઠેરવવા માટે નહીં." (ભાર મૂકવામાં આવ્યો)

૩૪. આમ, પ્રફુલ્લા (ઉપરોકત) એ ભરત શાંતિલાલ શાહ (ઉપરોકત) ના પરિચ્છેદ ૧૯, ૨૫ અને ૨૭ પર ધ્યાન આપ્યું.ભરત શાંતિલાલ શાહ (ઉપરોક્ત) માં બોમ્બેની ઉચ્ચ અદાલતે એવું ઠરાવ્યું હતું કે એમ. સી. ઓ. સી. એ. ની કલમ ૩ અને ૪ સ્વાભાવિક રીતે ગુનાહિત માનસનો વિચાર કર્યો હતો.ઉચ્ચ અદાલતે એવું ઠરાવ્યું હતું કે કલમ ૧૩ થી ૧૬માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ સિવાયની મકોકાની જોગવાઈઓ માન્ય છે અને કલમ ૧૩ થી ૧૬ની જોગવાઈઓને રાજ્ય વિધાનમંડળની કાયદાકીય ક્ષમતાની બહાર ગણાવીને રદ કરી હતી.બોમ્બે ખાતેની ઉચ્ચ અદાલતે એવું પણ ઠરાવ્યું હતું કે 'મકોકા' ની કલમ ૨૧ની પેટા–કલમ (૫) અથવા 'પ્રશ્નવાળા ગુનાની તારીખે અન્ય કોઈ અધિનિયમ હેઠળના શબ્દો બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરે છે અને તેથી તેને કાઢી નાખવાના હતા.

૩૫. ભરત શાંતિલાલ શાહ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં બોમ્બે ખાતેની ઉચ્ચ અદાલતના ચુકાદાને મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય દ્વારા આ અદાલત સમક્ષ પડકારવામાં આવ્યો હતો, કારણ કે તેને મકોકા ની કલમ ૧૩ થી ૧૬ને ગેરબંધારણીય ગણાવ્યો હતો.મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય વિરુદ્ધ ભરત શાંતિલાલ શાહ અને અન્યો (૨૦૦૮) ૧૩ એસ. સી. સી. પમાં અહેવાલિત કેસમાં આ અદાલતના ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે બોમ્બે ખાતેની ઉચ્ચ અદાલતના ચુકાદાને સમર્થન આપ્યું હતું, જેમાં કલમ ૨૧ની પેટા–કલમ (૫) માંથી 'અથવા અન્ય કોઈ હેઠળ'

શબ્દોને દૂર કરવામાં આવ્યા હતા.આ અદાલત સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવેલા પ્રશ્નો અનિવાર્યપણે વાતચીત અથવા સંદેશાવ્યવહારના અવરોધનની બંધારણીયતા સાથે સંબંધિત હતા, જે એમ. સી. ઓ. સી. એ. ની કલમ ૧૩ થી ૧૬ની વિષય–વસ્તુ હતી.આ અદાલતે ચુકાદાને માત્ર એટલી હદે ઉલટાવી દીધો હતો કે ઉચ્ચ અદાલત આ જોગવાઈઓને સત્તાની બહાર ગણાવી હતી.

૩૬. એમસીઓસીએની અનુક્રમે કલમ ૨(૧) (ડી), (ઈ) અને (એફ) અને કલમ ૩ અને ૪ની જોગવાઈઓની બંધારણીય માન્યતાને સમર્થન આપતા ઉચ્ચ અદાલતના આદેશને પડકારતી ભરત શાહ દ્વારા કોઈ સામે અપીલ દાખલ કરવામાં આવી ન હતી. તેથી આ અદાલતને તે પ્રશ્નમાં જવાનો કોઈ પ્રસંગ બન્યો ન હતો.જોકે, આ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે સ્પષ્ટતાની સાથે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવેલી વ્યાખ્યાઓમાં કોઈ અસ્પષ્ટતા નથી કે ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખવી, સંગઠિત અપરાધ અને સંગઠિત અપરાધ સિંડિકેટનો અર્થ શું છે.આ અદાલતે ખાસ તારણ કાઢ્યું હતું કે એમ. સી. ઓ. સી. એ. ની અનુક્રમે કલમ ૨(૧)(ડી), (ઈ) અને (એફ) અને કલમ ૩ અને ૪ની બંધારણીય માન્યતાના મુદ્દા પર બોમ્બે ખાતેની ઉચ્ચ અદાલતના ચુકાદાની તપાસ કર્યા પછી, તે અદાલત ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા આવેલા તારણ સાથે સંમત હતી કે ઉપરોક્ત જોગવાઈઓને બંધારણના અધિકારક્ષેત્રની બહાર ન કહી શકાય અને આ અદાલતને ઉપરોક્ત જોગવાઈઓની માન્યતાને સમર્થન આપતી વખતે

બોમ્બેની ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા લેવામાં આવેલા દૃષ્ટિકોણથી અલગ કોઈ કારણ મળ્યું ન હતું.

૩૭. બોમ્બે ખાતેની ઉચ્ચ અદાલતે આ અદાલતના ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે આપેલા ચુકાદાને સમર્થન આપતા ખાસ ચુકાદો આપ્યો હતો કે ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખવા માટે સજાની જોગવાઈ કરવામાં આવી હોત તો એવી રજૂઆત કે જ્યારે તે સજા આપે છે, ત્યારે તે અસમાનતાને સમાન ગણાવે છે તે મહત્વની બની હોત. ઉચ્ચ અદાલત, આ અદાલત દ્વારા સમર્થન આપ્યા મુજબ, 'સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ' ને વ્યાખ્યાયિત કરતી જોગવાઈની માન્યતાને માત્ર એટલા માટે સમર્થન આપ્યું કારણ કે આ અધિનિયમમાં તે પ્રવૃત્તિ માટે કોઈ સજાની જોગવાઈ ન હતી.ભરત શાંતિલાલ શાહ (ઉપરોક્ત) ના પેરા ૨૭માં, ઉચ્ચ અદાલતે સ્પષ્ટપણે સ્પષ્ટ કર્યું હતું કે ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખવાનો મર્યાદિત હેતુ વ્યક્તિનો પૂર્વ–ઇતિહાસ જોવાનો હતો અને દોષિત ઠેરવવાનો નહીં.કલમ ૨ માત્ર 'સંગઠિત અપરાધ' ના ગુનાને જ નહીં પરંતુ મકોકા માં વપરાતા અન્ય શબ્દોને પણ વ્યાખ્યાયિત કરે છે. 'સંગઠિત અપરાધ' ના ગુનાની વ્યાખ્યા મહત્વની છે અને કલમ ૨માં સમાવિષ્ટ અન્ય શબ્દોની વ્યાખ્યાઓ નહિ.જો 'સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ' શબ્દ 'સંગઠિત અપરાધ' નો પર્યાય હોત, તો વિધાનસભા માટે બે વ્યાખ્યાઓનો સમાવેશ કરવાની અથવા તેની જોગવાઈ કરવાની જરૂરી પડી ન હોત.ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખવાની માત્ર એક જ

વ્યાખ્યા પૂરી પાડવા અને તે પ્રવૃત્તિને શિક્ષાપાત્ર બનાવવા માટે તે પૂરતું હોત.પેટા કલમ (૧) ના ખંડ (ડી) અને (ઇ) માં સમાવિષ્ટ વ્યાખ્યાઓ સ્પષ્ટપણે સૂચવે છે કે સંગઠિત ગુનાના ઘટકોમાંનું એક ઘટક ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખવી છે અને તેથી સંગઠિત અપરાધ માત્ર ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખવા કરતાં કંઈક વધુ છે.

૩૮. ત્યારબાદ ઉચ્ચ અદાલત પરિચ્છેદ ૪૭ થી ૫૩ માં નીચે મુજબનું અવલોકન કરવા માટે આગળ વધી.

> *"૪૭. **ત્યારબાદ** કોર્ટે વ્યાખ્યાની બંધારણીય માન્યતા સામેના વાંધાઓને નકારી કાઢ્યા હતા.આમ એ સ્પષ્ટ છે કે અગાઉની આરોપપત્રો ઉપરાંત એક પ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખવી પડશે, જેમાં મકોકા લાગુ કરવામાં આવે છે.*
>
> ***૪૮.** આ એ નિષ્કર્ષને મજબૂત કરે છે કે ભૂતકાળમાં માત્ર આરોપપત્ર દાખલ કરવાનો પુરાવો પૂરતો નથી.સંગઠિત અપરાધના ગુનાની રચના કરવા માટે તે માત્ર એક અથવા આવશ્યકતા છે.જો ભૂતકાળના આરોપપત્રો સંગઠિત અપરાધનો ગુનો રચવા માટે પૂરતા હોત, તો તે બંધારણની અનુચ્છેદ ૨૦(૧) અને સંભવતઃ અનુચ્છેદ ૨૦(૨) ની જરૂરિયાતને પણ (અને કોઈ પણ સંજોગોમાં સી. આર. પી. સી. ની કલમ*

૩૦૦) નુકસાન પહોંચાડી શકી હોત.જો આ અદાલતની ડિવિઝન બેન્ચ અને સુપ્રીમ કોર્ટના આ ચુકાદાઓ અમરનાથ વિરુદ્ધ રાજ્ય (૨૦૦૬ ઓલ એમ. આર. (સી. આર. આઈ.) ૪૦૭: (૨૦૦૬) ૬ એ. આઈ. આર. બોમ આર. ૧૨૦) નો નિર્ણય લેતા વિદ્વાન સિંગલ જજ સમક્ષ ટાંકવામાં આવ્યા હોત, તો વિદ્વાન સિંગલ જજે નિઃશંકપણે એવું ઠરાવ્યું ન હોત કે આ બાબત માત્ર એક અંકગણિતીય સમીકરણ હતું. ઉપરોક્ત ચુકાદાને જયસિંહ વિરુદ્ધ રાજ્ય, (૨૦૦૩ ઓલ એમ. આર. (ક્રિ.) ૧૫૦૬ અને ભરત શાહ વિરુદ્ધ રાજ્ય, ૨૦૦૩ ઓલ એમ. આર. (ક્રિ.) ૧૦૬૧ના ખંડપીઠોના ચુકાદાઓ સાથે સમાધાન કરી શકાતું નથી, જેનું હું પાલન કરવા માટે બંધાયેલો છું.

૪૯. બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૦(૨) માં વપરાયેલી અભિવ્યક્તિ "કાર્યવાહી કરી અને સજા કરેલ" ની અસરોમાં જવાની જરૂર નથી.સી. આર. પી. સી. ની કલમ ૩૦૦ પોતે જ સમાન ગુના માટે નવી ઇન્સાફી કાર્યવાહી પર સ્પષ્ટપણે પ્રતિબંધ મૂકે છે.એમ. સી. ઓ. સી. એ. ની કલમ ૨૧ જે એમ. સી. ઓ. સી. એ. હેઠળના ગુનાઓ માટે સંહિતાની સુધારેલી અરજીઓ સૂચવે છે તે સી. આર. પી. સી. ની કલમ ૩૦૦ ની જોગવાઈઓને લાગુ ન પડતી બનાવતી નથી.તેથી અરજદારોનો અગાઉનો ફોજદારી ઈતિહાસ સૂચવે છે કે સક્ષમ અદાલતો સમક્ષ તે ગુનાઓ માટે

તેમના પર અલગથી આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હતો અથવા તેમના પર કેસ ચલાવવામાં આવી રહ્યો છે, તેથી સંગઠિત અપરાધનો ગુનો બનાવતા આવા ગુનાઓનો કોઈ પ્રશ્ન નથી.

૫૦. ૨૦૦૬ ઓલ એમ. આર. (ક્રિ.) ૨૮૦૪: (૨૦૦૬) ૬ એ. આઈ. આર. બોમ આર. ૪૦૧) માં અહેવાલિત અપ્પા ઉર્ફે પ્રકાશ હરિભાઉ લોંધે વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્યના કેસમાં, આ અદાલતની એક ખંડપીઠે એમ. સી. ઓ. સી. અધિનિયમ લાગુ કરવાના પડકાર પર વિચારણા કરી હતી.કોર્ટે ચુકાદાના ફકરા ૧૦માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું.

> "૧૦. સંગઠિત અપરાધના હેતુ માટે સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ હોવી જોઈએ અને જ્યાં સુધી દસ વર્ષના સમયગાળા દરમિયાન ત્રણ વર્ષની કેદની સજાને પાત્ર ગુનાના સંબંધમાં ઓછામાં ઓછી બે આરોપપત્રો દાખલ કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખી કહી શકાતી નથી.જો એમ. સી. ઓ. સી. અધિનિયમ દ્વારા માનવામાં આવેલી કોઈ ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ ૧૯૯૯ પછી કરવામાં ન આવે, તો ૧૯૯૯ પહેલાંની ભૂતકાળની પ્રવૃત્તિઓ માત્ર તે ભૂતકાળની પ્રવૃત્તિઓના આધારે કોઈ એફ. આઈ. આર. નોંધવામાં કોઈ મદદ કરી શકશે નહીં, એવું રિટ

પિટિશન નંબર ૬૮૯/૨૦૦૫ અને અન્ય અરજીઓમાં આ અદાલતની ડિવિઝન બેન્ચ (આર. એમ. એસ. ખાંડેપારકર અને પી. વી. કાકડે, ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ) દ્વારા અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે, પરંતુ જો ૧૯૯૯ પછી બે અથવા વધુ ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓ કરવામાં આવે છે, તો સાતત્ય દર્શાવવા માટે ભૂતકાળની પ્રવૃત્તિઓને ધ્યાનમાં લઈ શકાય છે.તેથી અમે શ્રી પ્રધાન દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતો સાથે સંમત નથી કે અરજદારો સામે એફ. આઈ. આર. નોંધવાની તારીખે તેઓએ, વિચાર્યા મુજબનું, કોઈ કૃત્ય કર્યું નથી.

૫૧. જ્યારે ૨૪.૦૨.૧૯૯૯ પહેલાં કરવામાં આવેલા ગુનાઓ "સંગઠિત ગુના" સમાન ન હોઈ શકે, કારણ કે આ ગુનો તે સમયે કાયદાકીય પુસ્તકમાં ન હતો, પણ ૨૪/૦૨/૧૯૯૯ પછીના ગુનાઓને "સંગઠિત ગુના" તરીકે ત્યારે જ અજમાવી શકાય જ્યારે આ ગુનાઓ સંબંધિત માહિતીને સંગઠિત ગુના તરીકે નોંધવાની મંજૂરી આપવામાં આવે અને આવા ગુના માટે મકોકાની કલમ ૨૩ હેઠળ આવા ગુના માટેની ફોજદારી કાર્યવાહી માટે મંજૂરી આપવામાં આવે.વર્તમાન કિસ્સાઓમાં આવી હકીકતો નથી.એમ. સી. ઓ. સી. એ. હેઠળ નોંધવામાં આવે તેવો કોઈ નોંધપાત્ર ગુનો નથી. ગુના નંબર ૩૭/૦૧ અને ૩૮/૦૧માં ગુનાઓ કે

જેના માટે મંજૂરી માંગવામાં આવી હતી તે આ સુનાવણીનો વિષય નથી.જ્યારે ગુના નંબર ૩૦૦૭/૨૦૦૧ અને ૩૦૦૮/૨૦૦૧ નોંધવામાં આવ્યા હતા, ત્યારે મંજૂરી મળ્યા પછી, કોઈ ગુનાની જાણ કરવામાં આવી ન હતી.હથિયારોની જપ્તી આ ગુનાઓની નોંધણી પછી થાય છે, જેના માટે સંબંધિત આરોપીઓને નિર્દોષ જાહેર કરવામાં આવ્યા છે.પરિણામે સાતત્ય દર્શાવતો નોંધપાત્ર ગુનો થયા વિના, ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ ચાલુ રહેશે નહીં અને પરિણામે "ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખવાની" ના રહેશે.

૫૨. સજાની જોગવાઈઓ પર એક નજર.એમ. સી. ઓ. સી. એ. ની કલમ ૩ આ નિષ્કર્ષને મજબૂત બનાવશે.પેટા કલમ (૧) ના ખંડો (૧) અને (૨) દર્શાવે છે કે "જો આવા ગુનાથી કોઈ વ્યક્તિનું મૃત્યુ થયું હોય", તો સંગઠિત અપરાધના ગુનામાં મૃત્યુદંડ અથવા રૂપિયા એક લાખના દંડ સાથે આજીવન કેદની સજા થશે.હવે, જો માત્ર જૂના આરોપપત્રો જ પૂરતા હોવા જોઈએ, તો ભૂતકાળમાં હત્યાના આરોપમાંથી નિર્દોષ જાહેર કરાયેલી વ્યક્તિને નિર્દોષ જાહેર કરવામાં આવી હોવા છતાં આજીવન કેદની સજા માટે મોકલવામાં આવશે, કારણ કે ભૂતકાળમાં આરોપપત્ર દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું.જો આ બાબત પર વિચાર કરવામાં આવ્યો હોત, તો વિશેષ અદાલતના વિદ્વાન ન્યાયાધીશે આરોપી નંબર ૧ શિવા પર મકોકાની કલમ ૩(૧)(i) હેઠળ સજાપાત્ર ગુનાનો આરોપ મૂક્યો હોત અને

મકોકાની કલમ ૩(૧)(ii) હેઠળ સજાપાત્ર અપરાધનો આરોપ મૂક્યો ન હોત, કારણ કે શિવા પર એકવાર હત્યાનો આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હતો (ચાર્ટમાં ક્રમ નંબર ૯) અને નિર્દોષ જાહેર કરવામાં આવ્યો હતો.અન્ય ગુંડાઓ માટે પણ એવું જ સારું રહેશે.દિલીપ સિંહ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય, (૧૯૯૭) ૩ કરન્ટ ક્રિમિનલ જર્નલ, ૨૨૩, માં અહેવાલિત કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટના ચુકાદા પર આધાર રાખતા મહેમૂદ અને અન્યોના વિદ્વાન વકીલ તિવારીએ દલીલ કરી હતી કે આરોપપત્રને આરોપીના અપરાધ અથવા નિર્દોષતાનો આધાર બનાવી શકાતો નથી.તેથી તે સ્પષ્ટ છે કે વિવિધ આરોપપત્રોમાં ઉલ્લેખિત ગુનાઓ "આવા ગુના(ઓ)" નથી અને પરિણામે એમ. સી. ઓ. સી. એ. ની કલમ ૩ હેઠળ સજાપાત્ર ગુનો તે ગુનાઓથી અલગ હોવો જોઈએ, જેના માટે આવા આરોપીઓને ભૂતકાળમાં આરોપપત્ર આપવામાં આવ્યું હતું.ભૂતકાળની ગુનાહિત પ્રવૃત્તિ ફક્ત ગુનાની સમાન ચાલુ પ્રવૃત્તિને વધારે છે અને એમ. સી. ઓ. સી. એ. ની જોગવાઈઓને આકર્ષે છે.

૫૩. આને ધ્યાનમાં રાખીને, અપીલકર્તાઓને કોઈ પણ ગુનામાં સંડોવાયેલા હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું નથી, જે ભૂતકાળની ગુનાહિત પ્રવૃત્તિને ચાલુ રાખવાનું કહી શકાય, તેથી એમ. સી. ઓ. સી. એ. ની કલમ ૩(૧)ની જોગવાઈઓ આકર્ષિત થતી નથી.એવું ન કહી શકાય કે

અપીલકર્તાઓએ સંગઠિત અપરાધનો ગુનો કર્યો છે.

૩૯. આ તબક્કે એવું કહેવું અયોગ્ય ન હોઈ શકે કે પ્રકુલ્લા (ઉપરોક્ત) માં, ઉચ્ચ અદાલતે અલ્તાફ ઇસ્માઇલ શેખ વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય, ૨૦૦૫ એસ. સી. સી. ઓનલાઇન બોમ ૪૨૦ : ૨૦૦૫ ક્રિ. એલ. જે. ૩૫૮૪: (૨૦૦૬) ૧ સી. સી. આર. ૩૯૧ના કેસમાં પોતાના નિર્ણયનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો હતો અને તેના પર આધાર રાખ્યો હતો, જેમાં વધુ ખાસ કરીને પેરા ૨૪, જે આ પ્રમાણે છે:

"૨૪. એમ. સી. ઓ. સી. અધિનિયમની કલમ ૨૩, જે બિન–અવરોધક ખંડ સાથે શરૂ થાય છે અને વધુ નકારાત્મક શબ્દોથી સજ્જ છે, તે સ્પષ્ટપણે વિધાનસભાના આદેશને જાહેર કરે છે કે એમ. સી. ઓ. સી. અધિનિયમ હેઠળના ગુનાઓની નોંધ નિયમિત રીતે થવી જોઈએ નહીં, પરંતુ માત્ર તેની લાગુ પડતી હકીકતો અને ઉચ્ચ હોદ્દાના અધિકારી એટલે કે ઓછામાં ઓછો નાયબ પોલીસ મહાનિરીક્ષકનો હોદ્દાના અધિકારીના સંતોષને જાહેર કરતી હકીકતો પર હોવી જોઈએ. હકીકતમાં, આવા ઉચ્ચ હોદ્દાના અધિકારીએ એમ. સી. ઓ. સી. અધિનિયમ હેઠળ કોઈપણ ગુનાના સંબંધમાં એફ. આઈ. આર. નોંધવા માટે પણ મંજૂરી વિશે નિર્ણય લેવો જરૂરી છે.આ સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે મંજૂરી આપનાર સત્તામંડળે એફ. આઈ. આર. નોંધવાની મંજૂરી આપતા પહેલા કેસમાં જાહેર કરાયેલા તથ્યો

પર એમ. સી. ઓ. સી. અધિનિયમની જોગવાઈઓને લાગુ કરવા વિશે વિચારવું પડશે અને તે હેતુ માટે, તેઓ વ્યક્તિ અથવા વ્યક્તિઓ દ્વારા એમ. સી. ઓ. સી. અધિનિયમ હેઠળ સંગઠિત અપરાધના ગુના વિશે પ્રથમ દૃષ્ટિએ સંતુષ્ટ હોવા જોઈએ કે જેમની સામે એફ. આઈ. આર. નોંધવાની છે.દેખીતી રીતે, સંગઠિત અપરાધના ગુના અથવા તેમાં કોઈપણ રીતે ભાગ લેવાના સંબંધમાં પ્રથમ દૃષ્ટિએ સંતોષ માટે, મંજૂરી આપનાર અધિકારી પાસે તે વ્યક્તિ અથવા વ્યક્તિઓની પ્રવૃત્તિઓ જાહેર કરતી કેટલીક સામગ્રી હોવી આવશ્યક છે જે એમ. સી. ઓ. સી. અધિનિયમ હેઠળના ગુનાની પ્રકૃતિની છે અને ૨૪ ફેબ્રુઆરી, ૧૯૯૯ ના રોજ અથવા તે પછી આવી પ્રવૃત્તિઓ કરી છે.બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, કોઈ વ્યક્તિની પ્રવૃત્તિઓને એમ. સી. ઓ. સી. અધિનિયમ હેઠળ ગુનો ગણાવવા માટે, તે અનિવાર્યપણે ૨૪ ફેબ્રુઆરી, ૧૯૯૯ ના રોજ અથવા તે પછી કરવામાં આવી હોવાનું જાહેર કરવું જોઈએ.જો વ્યક્તિની પ્રવૃત્તિ ૨૪ ફેબ્રુઆરી, ૧૯૯૯ પહેલાના સમયગાળા સાથે સંબંધિત હોય, તો દેખીતી રીતે, તે એમ. સી. ઓ. સી. અધિનિયમ હેઠળ ગુનો કહી શકાતો નથી, ભલે તે પ્રવૃત્તિ સંબંધિત સમયે અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈ કાયદાની જોગવાઈઓ હેઠળ ગુનો હોઈ શકે....." (ભાર મૂકવામાં આવ્યો)

૪૦. આમ, ઉચ્ચ અદાલત તેના અન્ય વિવિધ નિર્ણયો પર આધાર રાખીને

અભિપ્રાય લીધો હતો કે જો મકોકા દ્વારા માનવામાં આવેલી કોઈ ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓ ૧૯૯૯ પછી કરવામાં આવી ન હોવાનું દર્શાવવામાં આવે, તો ૧૯૯૯ પહેલાંની ભૂતકાળની પ્રવૃત્તિઓ આવી ભૂતકાળની પ્રવૃત્તિઓના આધારે જ કોઈ એફ. આઈ. આર. નોંધવામાં કોઈ મદદ ન કરી શકે.વધુમાં, જો ૧૯૯૯ પછી બે કે તેથી વધુ ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓ કરવામાં આવે છે, તો સાતત્ય દર્શાવવા માટે ભૂતકાળની પ્રવૃત્તિઓને ધ્યાનમાં લઈ શકાય છે.

૪૧. બોમ્બેની ઉચ્ચ અદાલતના ઉપરોક્ત ચુકાદાથી અસંતુષ્ટ મહારાષ્ટ્ર રાજ્યએ આ અદાલત સમક્ષ તેને પડકાર્યો હતો.આ કહેવાતા પડકારની પરાકાષ્ઠા શિવા ઉર્ફે શિવાજી રામાજી સોનાવણે (સુર્પા) નામના નિર્ણયમાં પરાકાષ્ઠા હતી.

૪૨. હવે અમે આ અદાલત દ્વારા કરવામાં આવેલા સંબંધિત અવલોકનોની તપાસ કરવા આગળ વધીએ છીએ, જે પરિચ્છેદ ૯,૧૦ અને ૧૧માં સમાયેલ છેઃ

> *"૯. ઉપરોક્ત પૃષ્ઠભૂમિમાં જ ઉચ્ચ અદાલતે એવું ઠરાવ્યું હતું કે એકવાર સામાવાળાઓને આઈ. પી. સી. અને 2001 ના 37 અને 38 નંબરના ગુનાઓમાં શસ્ત્ર કૃત્ય હેઠળ સજાપાત્ર ગુનાઓ માટે નિર્દોષ જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા અને એકવાર ઈન્સાફી કાર્યવાહી કોર્ટે 2002 ના 1 અને 2 નંબરના મકોકા ગુનાઓમાં શસ્ત્ર કૃત્યની કલમ 25 સાથે વાંચી શકાય*

તેવા કલમ 4 હેઠળ પણ સજાપાત્ર ગુના માટે નિર્દોષ જાહેર કર્યા પછી, ભૂતકાળમાં પ્રતિવાદીઓ સામે આરોપપત્રો દાખલ કરવા અને મકોકા લાગુ થવાના દસ વર્ષ પહેલાં સક્ષમ અદાલત દ્વારા સંજ્ઞાન લેવાનું બાકી રહ્યું હતું.ઉચ્ચ અદાલત જાહેર કર્યું હતું કે, આરોપપત્ર દાખલ કરવું અથવા તેનું સંજ્ઞાન લેવું એ પોતે જ મકોકાની કલમ ૩ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનો બનતો નથી.તેનું કારણ એ છે કે અગાઉના ગુનાઓમાં સામાવાળાઓની સંડોવણી માત્ર એક જરૂરિયાત હતી, પરંતુ કોઈ પણ રીતે એકમાત્ર જરૂરિયાત નહોતી કે જેને ફરિયાદ પક્ષે મકોકા હેઠળ દોષિત ઠેરવવા માટે સંતોષવી પડે.વધુ મહત્વનું એ હતું કે સામાવાળાઓ દ્વારા ગુનો કરવામાં આવ્યો હતો જે "સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ" ની રચના કરશે.જ્યાં સુધી તે જરૂરિયાત નિષ્ફળ રહી, જે હાલના કેસમાં સ્થિતિ હતી, ત્યાં સુધી એમ. સી. ઓ. સી. એ. ની કલમ ૩ હેઠળ સામાવાળાઓને દોષિત ઠેરવવાનો કોઈ પ્રશ્ન જ નહોતો. તે તર્કમાં, અમારા મતે, કોઈ પણ ખામી નથી.

૧૦. ત્રણ વર્ષથી વધુ કેદની સજાના ગુનામાં સામાવાળાઓ સામે એકથી વધુ આરોપપત્રો દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા તે હકીકત પૂરતી નથી.ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા યોગ્ય રીતે દર્શાવ્યા મુજબ, એમ. સી. ઓ. સી. એ. ના કાયદા પહેલાના ગુનાઓ પોતે એમ. સી. ઓ. સી. એ. હેઠળ ગુનો બનતો નથી.ભૂતકાળમાં સામાવાળાઓ દ્વારા કરવામાં આવેલા કથિત ગુનાના

સંબંધમાં કેસોની નોંધણી, આરોપપત્રો દાખલ કરવા અને સક્ષમ અદાલત દ્વારા સંજ્ઞાન લેવું એ એમ.સી.ઓ.સી.એ. ની કલમ ૩ લાગુ કરવા માટેની જરૂરિયાતોમાંથી એક છે.ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓ ચાલુ રાખવી એ બીજી અને એટલી જ મહત્વપૂર્ણ જરૂરિયાત છે જેને સંતુષ્ટવી જોઈએ.જો એમ. સી. ઓ. સી. એ. ની જાહેરાત પછી આરોપી દ્વારા સંગઠિત અપરાધ કરવામાં આવે તો જ તે અગાઉના આરોપપત્રો અને સક્ષમ અદાલત દ્વારા લેવામાં આવેલી સંજ્ઞાનના સંદર્ભમાં જોતા, તેણે અધિનિયમની કલમ ૩ હેઠળ ગુનો કર્યો હોવાનું કહેવાય છે.

૧૧. હાથ પરના કેસમાં, એમ. સી. ઓ. સી. એ. ની જાહેરાત પછી સામાવાળાઓએ જે ગુનાઓ કર્યા હોવાનો આરોપ છે તે તેમની સામે સાબિત થયા ન હતા.ગુના નંબર ૩૭/૨૦૦૧ અને ૩૮/૨૦૦૧માં સામાવાળાઓને નિર્દોષ જાહેર કરવામાં આવ્યા તે સૂચવે છે કે તેઓ જે ગુનાઓ માટે આરોપિત કરવામાં આવ્યા હતા તેમાં તેઓ સામેલ નહોતા.એટલું જ નહીં ગુના નંબર ૧/૨૦૦૨ અને ૨/૨૦૦૨માં પણ સામાવાળાઓને શસ્ત્ર અધિનિયમ હેઠળ આરોપમાંથી મુક્ત કરવામાં આવ્યા હતા.તે નિર્દોષ જાહેર કરવાના નિર્ણય સામે રાજ્ય દ્વારા કોઈ અપીલ દાખલ કરવામાં આવી ન હતી.આનો અર્થ એ થયો કે ફરિયાદ પક્ષ મકોકા હેઠળ ગુનો પૂર્ણ કરવા માટે જરૂરી બીજા ઘટકને સાબિત કરવામાં

નિષ્ફળ ગયો હતો.તેથી ઉચ્ચ અદાલત એવું ઠરાવવા માટે યોગ્ય હતી કે એમ. સી. ઓ. સી. એ. ની કલમ ૩ માત્ર કલમ ૩ માટેની અગાઉના આરોપપત્રોના આધારે લાગુ કરી શકાતી નથી, તે ત્યારે જ અમલમાં આવશે જ્યારે સામાવાળાઓએ એમ. સી. ઓ. સી. એ. ની જાહેરાત પછી લાભ અથવા કોઈ આર્થિક લાભ અથવા અનુચિત આર્થિક અથવા અન્ય લાભ માટે ગુનો કર્યો હોવાનું સાબિત થયું હોય.આ કેસ હોવાથી, અમારા મતે, ઉચ્ચ અદાલત અપીલને મંજૂર કરવામાં અને ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશને રદ કરવામાં વાજબી હતી. (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૪૩. આમ, શિવા ઉર્ફે શિવાજી રામાજી સોનાવણે (ઉપરોકત) ના કેસમાં, આ અદાલતે એવો મત વ્યક્ત કર્યો હતો કે મકોકા હેઠળના ગુનો માટે બે આવશ્યક ઘટકો છે.પ્રથમ, કેસોની નોંધણી, આરોપપત્રો દાખલ કરવા અને ભૂતકાળમાં આરોપીઓએ કરેલા કથિત ગુનાઓના સંબંધમાં સક્ષમ અદાલત દ્વારા સંજ્ઞાન લેવું અને બીજું, ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓ ચાલુ રાખવી.બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, જો એમ. સી. ઓ. સી. એ. ની જાહેરાત પછી આરોપી દ્વારા સંગઠિત અપરાધ કરવામાં આવે તો જ તે અગાઉના આરોપપત્રો અને સક્ષમ અદાલત દ્વારા લેવામાં આવેલી સંજ્ઞાનના આધારે એમ. સી. ઓ. સી. એ. ની કલમ ૩ હેઠળ ગુનો કર્યો હોવાનું કહી શકાય.

૪૪. નિર્વિવાદપણે, શિવા ઉર્ફે શિવાજી રામાજી સોનાવણે (ઉપરોકત) કેસમાં, આરોપી વ્યક્તિઓને બે ગુનાઓના સંબંધમાં નિર્દોષ જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા અને તેને ધ્યાનમાં રાખીને, આ અદાલતે એવો મત વ્યક્ત કર્યો હતો કે આરોપી વ્યક્તિઓએ મકોકા જાહેર થયા પછી કથિત ગુનો કર્યો હોવાનું કહી શકાય નહીં, કારણ કે તેમની સામે આરોપો સાબિત થઈ શક્યા ન હતા.જો કે, આ અદાલતે કોઈ અનિશ્ચિત શબ્દોમાં અવલોકન કર્યું છે કે જે મહત્વપૂર્ણ છે તે આરોપી દ્વારા કરવામાં આવેલ ગુનો છે જે 'સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ' ની રચના કરશે અને ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓ ત્યારે જ ચાલુ રહી હોવાનું કહી શકાય જ્યારે આરોપીઓ એમ. સી. ઓ. સી. એ. ની જાહેરાત પછી સંગઠિત ગુનામાં સંડોવાયેલા હોવાનું જણાય.

૪૫. સામાવાળા–આરોપી વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલે તેમની રજૂઆતમાં સાચું કહ્યું છે કે ૨૦૧૫ના અધિનિયમની કડક જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને, તેની જોગવાઈઓનું ખૂબ જ કડક અર્થઘટન કરવું જોઈએ અને સંબંધિત અધિકારીઓ કાયદામાં ઉપરોક્ત જોગવાઈઓનું કડક પાલન કરવા માટે બંધાયેલા રહેશે.એ હકીકત પર કોઈ ચર્ચા કરવાની જરૂર નથી કે ૨૦૧૫ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ ગુનાના સંબંધમાં સંગઠિત ગુનાહિત પ્રવૃત્તિઓની કાર્યવાહી કરવા માટે ઘડવામાં આવી છે, જે આતંક પેદા કરે છે અને દેશના અર્થતંત્રને જોખમમાં મૂકે છે અને અસ્થિર કરે છે, જેના માટે કડક પગલાં લેવામાં

આવ્યા છે.૨૦૧૫ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ તપાસના પ્રારંભિક તબક્કે નાગરિકને તેના સ્વતંત્રતાના અધિકારથી વંચિત રાખવાનો પ્રયાસ કરે છે, જેનાથી તેના માટે જામીન મેળવવાનું અત્યંત મુશ્કેલ બને છે.પુરાવા અને ઇલેક્ટ્રોનિક મીડિયાના સ્વીકારને લગતી અન્ય જોગવાઈઓ પણ પૂરી પાડવામાં આવી છે.આવી સ્થિતિમાં, એ સુનિશ્ચિત કરવું પડશે કે તપાસ તેની શરૂઆતથી જ ૨૦૧૫ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ અનુસાર કડક રીતે હાથ ધરવામાં આવી છે કે કેમ. (જુઓઃ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્યો વિરુદ્ધ લલિત સોમદત્ત નાગપાલ અને અન્યો (૨૦૦૭) ૪ એસ. સી. સી. ૧૭૧માં અહેવાલિત)

૪૬. તે અર્થઘટનનો એક મજબૂત નિયમ છે કે મૂળ કાયદાનું કડક અર્થઘટન થવું જોઈએ જેથી મૂળ અધિકારોને અસર અને રક્ષણ મળે, સિવાય કે કાયદો અન્યથા ઈચ્છે છે.કડક અર્થઘટન એ છે કે જે ઉપયોગમાં લેવાતા શબ્દો દ્વારા કાયદાના ઉપયોગને મર્યાદિત કરે છે.સદરલેન્ડના જણાવ્યા અનુસાર, 'કડક અર્થઘટન કાયદામાં વપરાતા શબ્દોની આયાતને વિસ્તારવાનો ઇનકાર કરે છે જેથી શબ્દો સ્પષ્ટ રીતે વર્ણવતા ન હોય તેવા કિસ્સાઓ અથવા કૃત્યોને સ્વીકારવામાં આવે'.

૪૭. એ. આઈ. આર. ૧૯૫૪ એસ. સી. ૪૯૬ માં અહેવાલિત તોલારામ રેલુમલ અને અન્ય વિ. સ્ટેટ ઓફ બોમ્બેમાં મહાજન સી. જે. દ્વારા જણાવ્યા મુજબનો નિયમ એ છે કે "જો બે સંભવિત અને વાજબી અર્થઘટનો દંડની જોગવાઈ પર

મૂકી શકાય, તો અદાલતે તે અર્થઘટન તરફ વળવું જોઈએ જે દંડમાંથી મુક્તિ આપે છે, તેના બદલે જે દંડ લાદે છે.વિધાનસભાના ઈરાદાને અમલમાં મૂકવા માટે વિધાનસભા દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતી અભિવ્યક્તિનો અર્થ વિસ્તારવા માટે અદાલત સક્ષમ નથી.ઝારખંડ રાજ્ય અને અન્યો વિરુદ્ધ અંબે સિમેન્ટ્સ અને અન્યો (૨૦૦૫) ૧ એસ. સી. સી. ૩૬૮ માં અહેવાલિત કેસમાં, આ અદાલતે એવું ઠરાવ્યું હતું કે તે અર્થઘટનનો એક સ્થાયી નિયમ છે કે જ્યાં કોઈ કાનૂન દંડનીય છે, ત્યાં તેનું કડક અર્થઘટન અને પાલન કરવું આવશ્યક છે.દંડાત્મક કાયદાના કડક અર્થઘટનનો મૂળભૂત નિયમ એ છે કે કાયદાના સ્પષ્ટ પત્ર વિના વ્યક્તિને સજા કરી શકાતી નથી.દંડાત્મક કાયદાના અર્થઘટનમાં ધારણાઓની કોઈ ભૂમિકા નથી.તેઓ કાયદાની જોગવાઈઓ અનુસાર કડક રીતે અર્થઘટન કરવામાં આવશે. કંઈ પણ સ્પષ્ટ કરી શકાતું નથી.આવા કિસ્સાઓમાં, અદાલતો કદાચ શું ઈરાદો હોઈ શકે તેનાથી એટલી ચિંતિત નથી.તેના બદલે, તેઓ ખરેખર જે કહેવામાં આવ્યું છે તેનાથી ચિંતિત છે.

૪૮. અમારો મત છે અને તે જ શિવા ઉર્ફે શિવાજી રામાજી સોનાવણે (ઉપરોક્ત) માં આપેલા સિદ્ધાંત સાથે સુસંગત હશે કે ૨૦૧૫નો અધિનિયમ તારીખ ૦૧.૧૨.૨૦૧૯ના રોજ અમલમાં આવ્યા પછી સંગઠિત અપરાધ સમાન કોઈ કૃત્ય અથવા ચૂક હોવી જોઈએ, જેના સંદર્ભમાં, આરોપી પર પ્રથમ વખત વિશેષ અદાલતમાં કેસ ચલાવવાની માંગ કરવામાં આવે છે.

૪૯. અમે જયસિંહ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં બોમ્બેની ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા લેવામાં આવેલા દૃષ્ટિકોણ સાથે સંમત છીએ કે ન તો 'સંગઠિત અપરાધ' શબ્દની વ્યાખ્યા કે ન તો 'સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ' શબ્દની વ્યાખ્યા કે ન તો તેમાં કોઈ અન્ય જોગવાઈ એમ. સી. ઓ. સી. એ. ના કાયદા પહેલા કરવામાં આવેલી કોઈપણ પ્રવૃત્તિને ૧૯૯૯ના અધિનિયમ હેઠળ ગુનો જાહેર કરે છે અને ન તો સજા સંબંધિત જોગવાઈ ૧૯૯૯ના અધિનિયમના અમલીકરણની તારીખ ૨૪.૦૨.૧૯૯૯ પહેલાના કોઈપણ ગુના સાથે સંબંધિત છે.જો કે, કલમ ૨(૧)(ડી) માં 'દસ વર્ષનો અગાઉનો સમયગાળો' શબ્દનો ઉલ્લેખ કરીને, જે 'સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ' શબ્દની વ્યાખ્યા ખંડ છે, તે તારણ કાઢવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવે છે કે હકીકતમાં, તે ૧૯૯૯ના અધિનિયમના અમલીકરણ પહેલાં કરવામાં આવેલા કૃત્યોને ૧૯૯૯ના અધિનિયમ હેઠળ ગુના તરીકે તેની મર્યાદામાં લે છે.આ જ સમાનતા ૨૦૧૫ના અધિનિયમને લાગુ પડશે.

૫૦. કૃત્ય અથવા પ્રવૃત્તિ વચ્ચે મોટો તફાવત છે, જેને કાનૂન હેઠળ ગુનો કહેવામાં આવે છે અને આવા કૃત્ય અથવા પ્રવૃત્તિને કાનૂન હેઠળ કાર્યવાહી કરવા માટેની આવશ્યકતાઓમાંની એક તરીકે ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે.સંગઠિત અપરાધના હેતુ માટે, સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ હોવી જોઈએ.જ્યાં સુધી દસ વર્ષના સમયગાળા દરમિયાન ત્રણ વર્ષની કેદની સજાપાત્ર ગુનાના સંબંધમાં

ઓછામાં ઓછા બે આરોપપત્રો દાખલ કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખેલ કહી શકાતી નથી.નિર્વિવાદપણે, દસ વર્ષનો સમયગાળો ૦૧.૧૨.૨૦૧૯ પહેલા અથવા પછીના સમયગાળા સાથે સંબંધિત હોઈ શકે છે.બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, તે જોગવાઈ કરે છે કે જે પ્રવૃત્તિઓ સંબંધિત સમયે અમલમાં રહેલા કાયદા હેઠળ ગુનાઓ હતી અને જેના સંદર્ભમાં બે આરોપપત્રો દાખલ કરવામાં આવ્યા છે અને તે અગાઉના દસ વર્ષના સમયગાળા દરમિયાન, કોર્ટે તેનું સંજ્ઞાન લીધું છે, પછી તેને ૦૧.૧૨.૨૦૧૯ અથવા તે પછી સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ તરીકે ગણવામાં આવશે.તે પોતે ક્યાંય પણ ૦૧.૧૨.૨૦૧૯ પહેલાંના ૨૦૧૫ના અધિનિયમ હેઠળ કોઈ પણ પ્રવૃત્તિને ગુનો જાહેર કરતું નથી.તે ૦૧.૧૨.૨૦૧૯ પહેલાં કરવામાં આવેલી કોઈપણ પ્રવૃત્તિને ઉપરોક્ત ૨૦૧૫ના અધિનિયમ હેઠળ ગુનામાં રૂપાંતરિત કરતું નથી.તે માત્ર એવા કૃત્યોના સંબંધમાં બે આરોપપત્રોને ધ્યાનમાં લે છે કે જેને પહેલેથી જ અમલમાં રહેલા કાયદા હેઠળ ગુના તરીકે જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા, જે સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિને ઓળખવાના હેતુ માટે અને/અથવા ઉપરોક્ત ૨૦૧૫ના અધિનિયમ હેઠળ કાર્યવાહીના હેતુ માટે જરૂરી છે.

૫૧. જો શિવા ઉર્ફે શિવાજી રામાજી સોનાવણે (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આ અદાલતના સંકલન ખંડપીઠે આપેલા નિર્ણયને અધિનિયમની અન્ય જોગવાઈઓ સાથે નજીકથી તપાસવામાં આવે, તો તે સૂચવે છે કે 'સંગઠિત અપરાધ' નો ગુનો

અગાઉના દસ વર્ષમાં એકથી વધુ આરોપપત્રો દ્વારા પુરાવા તરીકે ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખવા ઉપરાંત ઓછામાં ઓછા એક ચાલુ રાખવાના ઉદાહરણ દ્વારા કરવામાં આવ્યો હોવાનું કહી શકાય.અમે નીચેની બાબતોને ધ્યાનમાં રાખીને કહીએ છીએઃ

(એ) જો 'સંગઠિત અપરાધ' એ 'સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ' નો પર્યાય હતો, તો બે અલગ–અલગ વ્યાખ્યાઓની જરૂર નહોતી.

(બી) વ્યાખ્યાઓ પોતે જ સૂચવે છે કે આર્થિક લાભ મેળવવાના ઉદ્દેશ્ય સાથે આવી પ્રવૃત્તિમાં હિંસાના ઉપયોગના ઘટકો 'સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ' ની વ્યાખ્યામાં સામેલ નથી, પરંતુ 'સંગઠિત ગુના' ની વ્યાખ્યામાં જ સ્થાન મેળવે છે.

(સી) કલમ ૩ હેઠળ જે સજાપાત્ર બનાવવામાં આવે છે તે 'સંગઠિત અપરાધ' છે અને 'સતત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ' નથી.

(ડી) જો 'સંગઠિત અપરાધ' નો સંદર્ભ માત્ર એકથી વધુ દાખલ કરાયેલી આરોપપત્રો સાથે હોય, તો કલમ ૩(૧)(i) અને ૩(૧)(ii) માં ગુનાનું વર્ગીકરણ મૃત્યુમાં પરિણામી હોય અથવા અન્યથા પરિણામી હોય તેના પરિણામના આધારે અલગ રીતે કરવામાં આવ્યું હોત, એટલે કે, 'જો

આવા ગુનાઓમાંથી કોઈ એક મૃત્યુમાં પરિણમ્યું હોય તો', કારણ કે ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખવા માટે એકથી વધુ ગુના જરૂરી છે.કલમ ૩(૧)માં 'આવા ગુના' નો સંદર્ભ ચોક્કસ કૃત્ય અથવા ચૂક સૂચવે છે.

(ઈ) મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય વિરુદ્ધ ભરત શાંતિલાલ શાહ (ઉપરોક્ત)ના કેસમાં આ અદાલતે આપેલા ચુકાદા મુજબ, એકથી વધુ આરોપપત્રો દ્વારા પુરાવા આપતી ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખવી એ સંગઠિત અપરાધના ગુનાના ઘટકોમાંનું એક છે અને તેનો હેતુ પૂર્વ–ઈતિહાસ જોવાનો છે અને અન્ય તથ્યોના પુરાવા વિના દોષિત ઠેરવવાનો નથી, જે કલમ ૨(૧)(ઈ) અને કલમ ૩ ના ઘટકો છે, જે અનુક્રમે સંગઠિત અપરાધના ગુનાને વ્યાખ્યાયિત કરે છે અને સજા સૂચવે છે.

(એફ) અધિનિયમ અમલમાં આવ્યા પછી સંગઠિત અપરાધ સમાન કોઈ કૃત્ય અથવા ચૂક થવી જોઈએ, જેના સંબંધમાં આરોપી સામે પ્રથમ વખત વિશેષ અદાલતમાં કેસ ચલાવવાની માંગ કરવામાં આવે છે (એટલે કે તેના પર અન્યત્ર કેસ ચલાવવામાં આવ્યો નથી અથવા તેના પર કેસ ચલાવવામાં આવી રહ્યો નથી).

(જી) જોકે, આપણે એક મહત્વપૂર્ણ બાબત સ્પષ્ટ કરવાની જરૂર છે.શિવા ઉર્ફે

શિવાજી રામાજી સોનાવણે (ઉપરોકત) એ પરિસ્થિતિનો સામનો કર્યો હતો, જ્યાં કોઈ વ્યક્તિ મકોકાના આહ્વાન પછી કોઈ ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ કરતું નથી. આવા સંજોગોમાં, તે વ્યક્તિ ઉપરોક્ત અધિનિયમ અમલમાં આવતા પહેલા તેના દ્વારા કરવામાં આવેલા ગુનાઓને કારણે ઉપરોક્ત અધિનિયમ હેઠળ ધરપકડ કરી શકાતી નથી, પછી ભલે તે દોષી સાબિત થાય.જો કે, જો વ્યક્તિ ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓ ચાલુ રાખે છે અને ઉપરોક્ત અધિનિયમની ઘોષણા પછી તેની ધરપકડ કરવામાં આવે છે, તો આવી વ્યક્તિ પર ઉપરોક્ત અધિનિયમ હેઠળના ગુનો માટે ટ્રાયલ ચલાવવામાં આવી શકે છે.જો કોઈ વ્યક્તિ ઉપરોક્ત અધિનિયમ પછી કોઈપણ ગેરકાયદેસર કૃત્યમાં સામેલ થવાનું બંધ કરે છે, તો તેને ઉપરોક્ત અધિનિયમ હેઠળની કાર્યવાહીમાંથી મુક્ત કરવામાં આવે છે. પરંતુ, જો તે ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખે છે, તો એવું ન કહી શકાય કે રાજ્યએ ત્યાં સુધી રાહ જોવી પડશે, જ્યાં સુધી તે બે કૃત્યો કરે છે, જેનું અદાલત દ્વારા, અમલમાં આવ્યા પછી, સંજ્ઞાન લેવામાં આવે છે.આ જ સિદ્ધાંત ૨૦૧૫ના અધિનિયમના કિસ્સામાં પણ લાગુ થશે, જેની સાથે આપણે સંબંધિત છીએ.

૫૨. આ કેસના એકંદર દૃષ્ટિકોણમાં, અમને ખાતરી છે કે આ અદાલત દ્વારા શિવા ઉર્ફે શિવાજી રામાજી સોનાવણે (ઉપરોક્ત) માં ઠરાવવામાં આવેલ સિદ્ધાંત

પર ફરીથી વિચાર કરવાની જરૂર નથી.શિવા ઉર્ફે શિવાજી રામાજી સોનાવણે (ઉપરોકત) માં ઠરાવેલ સિદ્ધાંત કાયદાનું સાચું નિરૂપણ છે.

૫૩. ઉપરોક્ત સ્પષ્ટતા સાથે, અપીલનો નિકાલ કરવામાં આવે છે.

.....ન્યાયમૂર્તિશ્રી
(એસ. અબ્દુલ નઝીર)

.....ન્યાયમૂર્તિશ્રી
(જે. બી. પારડીવાલા)

નવી દિલ્હી
તારીખઃ૧૫ ડિસેમ્બર, ૨૦૨૨.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.